

**British Institute of
International and
Comparative Law**

Globalne perspektywy dotyczące strategii prawnych w korporacyjnych sporach sądowych dotyczących klimatu: Raport krajowy: Polska

Marta Zamorska

**British Institute of
International and
Comparative Law**

Misja

Misją Brytyjskiego Instytutu Prawa Międzynarodowego i Porównawczego jest popularyzacja prawa międzynarodowego i porównawczego oraz wspieranie idei praworządności na arenie międzynarodowej.

Wizja

Instytut dąży do bycia wiodącym ośrodkiem badawczym prawa międzynarodowego i porównawczego oraz pragnie promować praktyczne zastosowanie prawa międzynarodowego poprzez upowszechnianie badań nad nim za pośrednictwem publikacji, konferencji i paneli dyskusyjnych.

Spis treści

Misja	2
Wizja	2
Streszczenie raportu	5
Podziękowania	6
1. Podstawy roszczeń	7
A. Przepisy prawa ochrony klimatu/środowiska	8
B. Prawa człowieka	12
C. Odpowiedzialność deliktowa	16
i. Naruszenie porządku publicznego i zakłócenia prywatne, ...	21
ii. Zaniedbanie w łagodzeniu skutków zmian klimatu lub w adaptacji do nich, ...	23
iii. Odpowiedzialność za zaniechania lub odpowiedzialność na zasadzie ryzyka za brak ostrzeżenia, ...	23
iv. Bezprawne wtargnięcie na teren prywatny, ...	24
v. Naruszenie zasobów objętych zaufaniem publicznym, ...	24
vi. Celowe wprowadzenie w błąd, ...	25
vii. Zmowa w prawie cywilnym, ...	27
viii. Odpowiedzialność cywilna za produkt, ...	27
ix. Odpowiedzialność ubezpieczeniowa, ...	28
x. Bezpodstawne wzbogacenie, ...	29
D. Prawo finansowe i prawo spółek	30
E. Prawo ochrony konsumenta	31
F. Przepisy dotyczące oszustw	32
G. Odpowiedzialność z zakresu niewykonania zobowiązań	32
H. Przepisy w zakresie planowania i udzielania pozwoleń	33
2. Procedura procesowa i dowodowa	35
A. Uczestnicy postępowania	35
i. Powodowie	35
ii. Pozwani	35

iii. Osoby trzecie przystępujące do procesu cywilnego.....	36
B. Jak sądy rozstrzygają następujące kwestie:.....	37
i. Legitymacja procesowa.....	37
ii. Jurysdykcja sądów cywilnych.....	38
iii. Jurysdykcja.....	39
iv. Postępowania grupowe / pozwy zbiorowe.....	39
v. Rozłożenie odpowiedzialności.....	40
vi. Koszty postępowania.....	41
vii. Ujawnienie informacji.....	43
C. Najskuteczniejsze argumenty i strategie obronne i reakcje polskich sądów.....	44
D. Źródła dowodowe.....	46
E. Przedawnienia.....	48
3. Środki naprawcze.....	49
A. Środki odszkodowawcze.....	49
B. Inne niż odszkodowania pieniężne środki naprawcze.....	50

Streszczenie raportu

Kwestia ochrony klimatu nie jest konkretnie uwzględniona w żadnym akcie prawnym polskiego prawa ochrony środowiska. Ustawa Prawo ochrony środowiska zawiera szeroką definicję „środowiska”, która ma odzwierciedlać istotę ekosystemu i obejmuje klimat, ale nie uwzględnia zjawiska zmiany klimatu. W 2023 r. Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi przedstawiła projekt ustawy o ochronie klimatu, który ma zamknąć tę lukę w polskim systemie prawnym.

Dopiero pod koniec pierwszej dekady XXI wieku polscy naukowcy zaczęli używać określenia „gospodarcze prawo ochrony środowiska”¹. Większość pojęć objętych gospodarczym prawem ochrony środowiska bezpośrednio dotyczy wpływu podmiotów gospodarczych na klimat², działalności gospodarczej, ekonomicznych mechanizmów ochrony klimatu (w tym handlu emisjami)³, i sektora energetycznego. Prawo może regulować jedynie zagadnienia, na które człowiek ma wpływ, dlatego te zdaniem naukowców kluczowe będzie najpierw ustalenie, które przyczyny zmiany klimatu są przyczynami zależnymi od człowieka.⁴

Termin „spory przeciwko korporacjom w sprawach dotyczących zmian klimatu” jest nadal rzadko używany w polskich badaniach i doktrynie prawnej. Tymczasem w ostatnich latach dwa postępowania, Greenpeace przeciwko PGE i ClientEarth przeciwko PGE, zostały wszczęte przed polskimi sądami przeciwko polskiemu przedsiębiorstwu z żądaniem ograniczenia przez niego emisji gazów cieplarnianych. Ale to nie jedyne takie powództwa w Polsce; kwestie odnoszące się pośrednio lub bezpośrednio do zmian klimatu pojawiły się także w innych roszczeniach wnoszonych przeciwko polskim przedsiębiorstwom. Oprócz postępowań dotyczących odpowiedzialności państwa za brak działań w celu złagodzenia kryzysu klimatycznego, spory dotyczące zmiany klimatu zyskują więc na sile w Polsce.

Prawo polskie zawiera szereg przepisów, na podstawie których można wszcząć pozwy przeciwko przedsiębiorstwom w sprawach dotyczących zmian klimatu. Ustawa Prawo ochrony środowiska (u.o.ś.) ustanawia odpowiedzialność za szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko, gdy szkoda została już wyrządzona, oraz daje możliwość wniesienia roszczenia z żądaniem podjęcia środków zapobiegawczych zabezpieczających przed zagrożeniem lub naruszeniem środowiska. Postępowania

---

¹ J Ciechanowicz-McLean, T Bojar-Fijałkowski (red.), *Gospodarcze prawo środowiska*, Wydawnictwo UG 2009.

² E Zębek, „Obowiązki i działania przedsiębiorców w zakresie ochrony powietrza na tle obowiązujących regulacji prawnych” [w:] J Ciechanowicz-McLean, T Bojar-Fijałkowski (red.), *Gospodarcze prawo środowiska*, Wydawnictwo UG 2009, str. 260–270.

³ T S Kierciel, „Zezwolenie na udział we wspólnotowym systemie handlu uprawnieniami do emisji” [w:] J Ciechanowicz-McLean, T Bojar—Fijałkowski (red.), *Prawo ochrony środowiska jako warunek prowadzenia działalności gospodarczej*, Wydawnictwo UG 2009, str. 108–112.

⁴ B Rakoczy, „Elastyczność zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście adaptacji do zmian klimatu”, 3(51) *Gdańskie Studia Prawnicze* (2021), str. 28.

przeciwko polskim przedsiębiorstwom w sprawach dotyczących zmian klimatu opierały się tak¹ m.in. na prawie spółek, i zostały wszczęte przez akcjonariuszy w celu unieważnienia planowanej rozbudowy elektrowni węglowej, czy na gruncie prawa ochrony konsumentów umożliwiającym konsumentom dochodzenia odszkodowania w związku ze stratami poniesionymi w wyniku zainstalowania nielegalnego oprogramowania manipulującego wskaźnikami emisji spalin. Postępowania przeciwko korporacjom i przedsiębiorstwom z różnych sektorów były też wytaczane w Polsce w związku ze stosowaną przez nich marketingową techniką zwaną *greenwashingiem*. Polska doktryna prawna i eksperci prawni nie wykluczają, że w przyszłości powodowie będą wykorzystywać inne podstawy prawne istniejące w prawie polskim by wystąpić z roszczeniami przeciwko przedsiębiorstwom w kwestiach dotyczących klimatu.

Postępowania dotyczące zmian klimatu nie wydają się stanowić istotnej przeszkody dla sądów cywilnych pod względem jurysdykcji i możliwości dochodzenia roszczeń w postępowaniach cywilnych. Potencjalne przeszkody proceduralne i dowodowe w postępowaniach korporacyjnych dotyczących klimatu są szczególnie widoczne w prawie deliktowym i dotyczą podobnych problemów, z którymi borykają się powodowie w innych jurysdykcjach (tj. problemów związanych z udowodnieniem związku przyczynowego między konkretnymi emisjami gazów cieplarnianych a obecnie występującymi zmianami klimatycznymi oraz z oceną wagi dowodów eksperckich).

Wpisywania w sporach korporacyjnych bezpośrednio dotyczących klimatu odnosiły się jak dotąd do nakazu sądowego zaprzestania bądź ograniczenia istniejących emisji gazów cieplarnianych. Ze względu na wiedzę specjalistyczną i dostępne zasoby finansowe organizacje ochrony środowiska/ekologiczne pozostają ważnymi podmiotami w tych postępowaniach.

Podziękowania

Angielska wersja niniejszego raportu została opracowana i przygotowana przez Martę Zamorską, doktorantkę na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Lozannie. Grupa Ekspertów ds. Polski wniosła cenne poprawki, uwagi i sugestie przy przygotowaniu wstępnych opracowań angielskiej wersji raportu (w kolejności alfabetycznej): Dr Katarzyna Ciućkowska, radczyni prawna Maja Frontczak, Dr Olga Hałub-Kowalczyk, radca prawny Miłosz Jakubowski, Profesor Dorota Maśniak, Profesor Bartosz Rakoczy, Dr Izabela Schiffauer, Profesor Adam Wiśniewski. Autorka raportu składa im serdeczne podziękowania za wkład w powstanie raportu.

Polska wersja raportu nie ma na celu przedstawienia stanu polskiego prawa w sposób wyczerpujący, lecz jedynie aspiruje do poruszenia zagadnień prawnych kluczowych dla sporów przeciwko korporacjom w sprawach dotyczących klimatu, stając się tym samym przyczynkiem do szerszej dyskusji na ten temat w Polsce. Dla wygody polskiego czytelnika część pojęć charakterystycznych dla sporów klimatycznych przeciwko korporacjom została szerzej wyjaśniona w tej wersji językowej raportu.

1. Podstawy roszczeń

Roszczenia dotyczące zmian klimatycznych w Polsce opierają się głównie na przepisach ustawy Prawo ochrony środowiska, kodeksu cywilnego, prawie ochrony konsumentów i instrumentach prawnych regulujących działalność przedsiębiorstw. Kwestie zmian klimatycznych były również poruszane w postępowaniach administracyjnych, zwłaszcza w związku z pozwoleniami wydawanymi na inwestycje lub gdy zmieniane są plany zagospodarowania przestrzennego. Ponadto strony sporu mogą skorzystać z pewnych środków pozasądowych/przedprocesowych, takich jak odwołanie się do rzecznika praw obywatelskich. Długotrwałe postępowania administracyjne mogą być częścią szerszej strategii pozwów klimatycznych gdy mogą zniechęcać inwestorów do realizacji swoich projektów.⁵ Jednakże w doktrynie prawnej podkreśla się również, że odpowiedzialność oparta wyłącznie na prawie administracyjnym nie jest wystarczającym instrumentem dla ochrony środowiska (nie pozwala bowiem na jego szeroką ochronę, kary administracyjne są niższe od tych, których można żądać na podstawie odpowiedzialności za czyny niedozwolone, bezprawność czynu jest interpretowana restrykcyjnie, a organizacje ekologiczne mają mniejsze możliwości uczestnictwa w postępowaniach). W konsekwencji oba rodzaje odpowiedzialności, ta wynikająca z przepisów kodeksu cywilnego i ta na gruncie prawa administracyjnego, powinny nadal współistnieć, z możliwością odwołania się również do prawa karnego, także w przypadku spraw przeciwko przedsiębiorstwom. Normy prawa karnego, których przedmiotem jest szeroko rozumiane środowisko naturalne zawarte są w polskim Kodeksie karnym i 35 innych ustawach pozakodeksowych.⁶ W doktrynie prawnej istnieje pojęcie prawa karnego środowiskowego, które interpretuje się jako środek prawa karnego chroniący interesy związane ze środowiskiem i obejmujący nie tylko przestępstwa i wykroczenia polegające na szkodzie dla środowiska, ale także kary pieniężne wymierzane za popełnienie deliktów administracyjnych w sferze ochrony środowiska.⁷ Nie ma jednak jednolitego mechanizmu odpowiedzialności karnej za naruszenie norm środowiskowych,⁸ a obowiązujące regulacje nie zawsze są efektywne, adekwatne lub wystarczająco surowe. Na tym tle i w odniesieniu do zmian klimatycznych polska doktryna prawna podkreśla, że obecnie ściganie emitentów

---

⁵ W 2010 r. spółka Polenergia SA uzyskała pozytywną decyzję o warunkach środowiskowych umożliwiającą budowę elektrowni na Pomorzu, a zarząd spółki rozpoczął nawet procedurę wyboru wykonawcy budowy elektrowni. Po zakwestionowaniu pozwolenia postępowanie administracyjne trwało 9 lat i zakończyło się prawomocnym orzeczeniem sądowym unieważniającym decyzję o budowie elektrowni.

⁶ K Łakomy, „Ochrona środowiska naturalnego i klimatu w polskim prawie karnym” [w:] D Dajnowicz-Piesiecka, E Jurgielewicz-Delegacz, E W Pływaczewski (red.), *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, Wolters Kluwer Polska 2022, str. 272.

⁷ Jednak termin ten nadal nie został kompleksowo rozwinięty w polskiej doktrynie prawnej, tak jak ma to miejsce w Niemczech w przypadku pojęcia *Umweltstrafrecht* czy we Francji w przypadku terminologii *droit pénal de l'environnement*.

⁸ W Radecki, „Regulacje penalne w systemie prawa ochrony środowiska” [w:] P Korzeniowski (red.), *Zagadnienia systemowe prawa ochrony środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2015, str. 81–99.

gazów cieplarnianych byłoby niezwykle trudne, jeśli nie niemożliwe, ponieważ prawo karne nadal wymagałoby wykazania związku przyczynowego między konkretnymi emisjami, ich szkodliwym wpływem na klimat a szkodami powstałymi w wyniku tak wywołanych zmian klimatycznych.⁹

A. Przepisy prawa ochrony klimatu/środowiska

Podstawowy akt odnoszący się do ochrony środowiska w Polsce, tj. ustawa Prawo ochrony środowiska (w skrócie „u.o.ś.”), stanowi ramy prawne regulujące wpływ działalności gospodarczej na środowisko. W artykule trzecim ustawa charakteryzuje środowisko jako ogół elementów naturalnych, do których zalicza się także klimat. Jednak samo pojęcie klimatu nie jest zdefiniowane ani w prawie polskim ani europejskim. Dlatego niektórzy przedstawiciele doktryny prawnej bezpośrednio odwołują się do definicji podanej w pracach Międzyrządowego Zespołu do spraw Zmiany Klimatu (IPCC).¹⁰ W kwestii odpowiedzialności cywilnej w związku z ochroną środowiska, u.o.ś. odwołuje się do ogólnych mechanizmów zawartych w polskim Kodeksie cywilnym.¹¹ W związku z tym odpowiedzialność cywilna za szkody w środowisku regulowana jest przepisami Kodeksu cywilnego, o ile ustawa nie stanowi inaczej (a zatem odpowiedzialność za szkody w środowisku może wynikać z ochrony praw rzeczowych lub przepisów dotyczących czynów niedozwolonych, lub np. zgodnie z art. 129 u.o.ś. dotyczącym roszczeń związanych z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości w związku z ochroną środowiska, w tym np. uciążliwościami w postaci nadmiernego hałasu, które są bezpośrednio związane z wejściem w życie planu zagospodarowania przestrzennego.¹² Czasami jednak w literaturze podnosi się, że reżim odpowiedzialności cywilnej może być nieodpowiedni w przypadku roszczeń związanych ze szkodami na środowisku. Postępowania cywilnoprawne są bowiem w tym zakresie często przewlekłe, nieskuteczne i nieefektywne oraz wymagają skargi powodowej.¹³

W dwóch odrębnych postępowaniach dotyczących zmian klimatu wytoczonych przeciwko tej samej korporacji przed polskimi sądami, powodowie, ClientEarth¹⁴ i

---

⁹ K Łakomy, „Ochrona środowiska naturalnego i klimatu w polskim prawie karnym” [w:] D Dajnowicz-Piesiecka, E Jurgielewicz-Delegacz, E W Pływaczewski (red.), *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, Wolters Kluwer Polska 2022, str. 274-275.

¹⁰ M Górski, „Art. 3” [w:] M Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie trzecie, C.H. Beck 2019, str. 86.

¹¹ Artykuł 322 ustawy Prawo ochrony środowiska stanowi, że do odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną oddziaływaniem na środowisko stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, chyba że ustawa stanowi inaczej.

¹² K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022, str. 1115. Zobacz także orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 6 października 2020 r., I Aca 37/19, Lex 3121270.

¹³ B Rakoczy, „Szkoda w środowisku a szkoda wyrządzona oddziaływaniem na środowisko” [w:] B Rakoczy, M Pchałek (red.), *Wybrane problemy prawa ochrony środowiska*, Oficyna 2010, str. 336.

¹⁴ Obowiązkowy etap mediacji w postępowaniu między ClientEarth a PGE GiEK zakończył się bez ugody. Jednak ostatnia informacja na ten temat została przekazana 9 sierpnia 2021 r. i jest dostępna na stronie

Greenpeace¹⁵, oparli swoje roszczenia na art. 323 u.o.ś., który stanowi, że każdy, komu przez bezprawne oddziaływanie na środowisko bezpośrednio zagraża szkoda lub została mu wyrządzona szkoda, może żądać od podmiotu odpowiedzialnego za to zagrożenie lub naruszenie przywrócenia stanu zgodnego z prawem i podjęcia środków zapobiegawczych w szczególności przez zamontowanie instalacji lub urządzeń zabezpieczających przed zagrożeniem lub naruszeniem. W razie, gdy jest to niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, może on żądać zaprzestania działalności powodującej to zagrożenie lub naruszenie. Ustęp drugi ww. przepisu umożliwia wystąpienie z roszczeniem m.in. organizacjom ekologicznym, jeżeli zagrożenie lub naruszenie dotyczy środowiska jako dobra wspólnego.

Art. 323 nie wprowadza samodzielnego reżimu odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w środowisku, lecz jedynie dostosowuje obowiązujące przepisy do szczególnego przedmiotu ochrony, jakim jest środowisko.¹⁶ W doktrynie prawnej można jednak także spotkać się z opinią, że przepis ten stanowi samodzielną podstawę roszczeń w stosunku do przepisów Kodeksu cywilnego odnoszącą się do szkód spowodowanych oddziaływaniem na środowisko.¹⁷ Do zastosowania komentowanego przepisu należy udowodnić trzy przesłanki: bezprawne oddziaływanie na środowisko, szkodę lub stan zagrożenie szkodą oraz związek przyczynowy między bezprawnym oddziaływaniem na środowisko a szkodą.¹⁸ Doktryna prawna nie wskazuje jednoznacznie jak należy rozumieć przesłankę bezprawnego oddziaływania na środowisko. Z pewnością taka bezprawność zaistnieje w przypadku, gdy działalność, która wywołała szkodę jest prowadzona bez wymaganej decyzji administracyjnej albo z naruszeniem jej wymogów. W przypadku jednak gdy działanie podmiotu odpowiedzialnego za szkodę jest prowadzone zgodnie z prawem, część badaczy wskazuje, że przesłanka bezprawności nie może zostać spełniona.¹⁹ Inni eksperci prawni przekonują, że taki pogląd wyklucza art. 325 komentowanej ustawy, który przewiduje, że odpowiedzialności za szkody wyrządzone oddziaływaniem na środowisko nie wyłącza okoliczność, że działalność będąca przyczyną szkody jest prowadzona na podstawie decyzji i w jej granicach. W konsekwencji, bezprawność

<<https://www.clientearth.pl/najnowsze-dzialania/artykuly/zakonczyly-sie-negocjacje-pomiedzy-fundacja-clientearth-prawnicy-dla-ziemi-a-pge-giek/>>, strona ostatnio sprawdzona 29 sierpnia 2023 r.

¹⁵ Greenpeace przeciwko PGE GiEK, informacja dostępna na stronie <https://climate-laws.org/geographies/poland/litigation_cases/greenpeace-poland-v-pge-giek/>, strona ostatnio sprawdzona 3 marca 2023 r. Zobacz także K Guzek, „Greenpeace and Polish Energy Group will meet in court”, 17 maja 2022 r., artykuł dostępny na stronie <<https://www.greenpeace.org/poland/aktualnosci/31728/greenpeace-and-polish-energy-group-will-meet-in-court/>>, strona ostatnio sprawdzona 1 marca 2023 r.

¹⁶ K Gruszecki, „Art. 323” [w:] K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022.

¹⁷ Zgodnie z artykułem 322 p.o.ś., do odpowiedzialności za szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

¹⁸ M Bar, „Art. 323” [w:] M. Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck 2014, str. 859.

¹⁹ A Lipiński [w:] J Jendrośka (red.), *Ustawa – Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Wrocław 2001, str. 811-812.

oddziaływania na środowisko należy rozumieć w ujęciu prawa cywilnego, czyli jako obejmującą także naruszenie zasad życia społecznego²⁰ czy zasad bezpieczeństwa.²¹ Część doktryny prawnej ponadto podkreśla, że reguły określone w art. 325 u.o.ś. znajdują zastosowanie wyłącznie wobec odpowiedzialności odszkodowawczej.²² Mimo że tradycyjnie w orzecznictwie można spotkać ostrożne podejście do przepisów takich jak art. 325 u.o.ś.,²³ w przypadku ochrony środowiska zasada, że nawet zgodna z prawem działalność nie wyłącza odpowiedzialności za szkodę, jest dobrze ugruntowana.

Doktryna prawna zwraca uwagę, że pojęcie szkody spowodowanej oddziaływaniem na środowisko nie jest zdefiniowane przez ustawę. W konsekwencji, interpretacja tej terminologii będzie dotyczyła nie tylko kwestii doprecyzowania wyrażenia "oddziaływania na środowisko", ale także naruszenia środowiska rozumianego jako dobro wspólne.²⁴ W związku z tym doktryna prawna proponuje, aby wspomnianą terminologię interpretować szeroko, podejmowana ochrona służy bowiem interesowi publicznemu, a nie prywatnemu.²⁵ Twierdzi się również, że taka konstrukcja pojęcia szkody wyrządzonej środowisku sprawia, że odpowiedzialność cywilna spełnia zarówno funkcję zapobiegawczą, jak i odszkodowawczą, przy czym tę pierwszą tradycyjnie utożsamia się z prawem administracyjnym.²⁶ W odniesieniu do szkód powstałych oddziaływaniem na środowisko ustawa nie definiuje zakresu podmiotowego i przedmiotowego odpowiedzialności ani też kręgu osób, które mogą ponosić odpowiedzialność za spowodowanie takiej szkody. Według doktryny prawnej, brak takiego przepisu oznacza, że podmiotem odpowiedzialnym może być każdy, kto bezprawnie oddziałuje na środowisko.²⁷

Do wystąpienia z roszczeniem za szkodę lub jej zagrożenie wynikłe z bezprawnego oddziaływania na środowisko jest uprawniony każdy, komu taka szkoda została

---

²⁰ Działanie byłoby więc także bezprawne, gdyby przekraczało przeciętną miarę oddziaływań, zobacz W Radecki, *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*, Warszawa 2002, str. 104.

²¹ M Bar, „Art. 323” [w:] M Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck 2014, str. 859.

²² Zobacz J Boć, K Nowacki, E Samborska-Boć, *Ochrona środowiska*, Wrocław 2004, str. 377-78.

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 5 maja 1995 r., I ACr 175/95, wyrok Sądu Najwyższego z 29 lipca 1971 r., III CRN 184/71, LEX n° 4752, wyrok Sądu Najwyższego z 11 stycznia 1990 r., I CR 1377/89, OSNC 1991/2-3.

²⁴ B Iwańska, *Koncepcja skargi zbiorowej w prawie ochrony środowiska*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, str. 598; E K Czech, *Szkoda w obszarze środowiska i wina jako determinanty odpowiedzialności administracyjnej za tę szkodę*, Białystok 2008, str. 165; A Lipiński [w:] J Jendrośka (red.), *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, str. 811.

²⁵ B Rakoczy [w:] J Ciechanowicz-McLean, Z Bukowski, B Rakoczy (red.), *Prawo ochrony środowiska*, Warszawa 2008, str. 514; M Bar, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, C.H. Beck 2019, str. 1117-18; E K Czech, *Szkoda w obszarze środowiska i wina jako determinanty odpowiedzialności administracyjnej za tę szkodę*, Białystok 2008, str. 132.

²⁶ B Iwańska, *Koncepcja „skargi zbiorowej” w prawie ochrony środowiska*, Lex 2013.

²⁷ B Rakoczy, „Szkoda w środowisku a szkoda wyrządzona oddziaływaniem na środowisko” [w:] B Rakoczy, M Pchątek (red.), *Wybrane problemy prawa ochrony środowiska*, Oficyna 2010, str. 333.

wyrządzona lub mu zagraża.²⁸ Niektórzy autorzy twierdzą ponadto, że przepis ten może być również przywoływany przez osoby lub grupy, które mogą udowodnić zagrożenie szkód lub naruszenie ich dóbr osobistych zgodnie z artykułem 24 ust. 1 Kodeksu cywilnego bez konieczności poniesienia uszczerbku na zdrowiu lub szkody majątkowej. Mimo że polski system prawny nie przewiduje *actio popularis*, artykuł 322 u.o.ś. jest bliski jednej z jego funkcji, a mianowicie wniesienia powództwa w interesie ochrony dobra publicznego.²⁹

Istnieją niejasności co do tego z jakim roszczeniem może wystąpić powód na podstawie art. 323 u.o.ś. Przepis ten ustanawia, że sąd może nakazać przywrócenie stanu zgodnego z prawem przez sprawcę. Ustawodawca zdecydował się na terminologię, która wskazuje na przywrócenie środowiska do stanu właściwego, co może oznaczać zobowiązanie do naprawienia szkód większych niż te wynikłe z działalności sprawcy (np. w sytuacji zanieczyszczenia rzeki, która już uprzednio nie spełniała norm jakości wody).³⁰ Z drugiej strony, część przedstawicieli doktryny prawnej wskazuje, że sprawca nie powinien być odpowiedzialny za naprawienie szkody większej niż ta, którą spowodował i przekonuje, że zakres odpowiedzialności powinien być ograniczony do obowiązku przywrócenia środowiska do stanu poprzedniego, czyli istniejącego przed powstaniem wyrządzonej przez niego szkody.³¹ Sąd może także nakazać sprawcy podjęcie odpowiednich środków zapobiegawczych (w razie zagrożenia szkodą)³² lub, gdy zastosowanie środków zapobiegawczych jest niemożliwe albo za trudne, nakazać zaprzestania działalności powodującej zagrożenie szkodą.

Art. 323 u.o.ś. odnosi się nie tylko do sytuacji powstania szkody, ale także zagrożenia szkodą. W tym ostatnim przypadku, wystąpienie szkody powinno być uznane za wysoce prawdopodobne, natomiast nie musi ono być przewidywane w najbliższej przyszłości.³³ Z tego punktu widzenia wydaje się istotne wymienienie środków, za pomocą których możliwe jest przywrócenie środowiska do stanu zgodnego z prawem, w tym udzielenie odszkodowania pieniężnego, jeżeli przywrócenie do takiego stanu nie jest już możliwe.³⁴ W postępowaniach klimatycznych przeciwko spółce energetycznej PGE

---

²⁸ K Gruszecki, „Art. 323” [w:] K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022.

²⁹ P Mazur, „Formy zbiorowe ochrony prawa osobistego do środowiska”, 5 *Państwo i Prawo* 2006, str. 102.

³⁰ B Rakoczy, „Pojęcie sprawy gospodarczej z zakresu ochrony środowiska”, 4 *Przegląd Sądowy* 2003, str. 84. Zobacz także K Gruszecki, „Art. 323” [w:] K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022; M Bar, „Art. 323” [w:] M. Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck 2014, str. 860.

³¹ W Radecki, *Komentarze do ustawy - Prawo ochrony środowiska: środki finansowo-prawne tytuł V ustawy - Prawo ochrony środowiska*, Wrocław 2005, str. 29.

³² Np. poprzez zainstalowanie urządzeń zabezpieczających, zobacz na podstawie poprzedniej wersji ustawy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1985 r., sygn. IV CR 122/85.

³³ M Bar, „Art. 323” [w:] M. Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck 2014, str. 860.

³⁴ Pro: K Gruszecki, „Art. 323” [w:] *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022.

GiEK organizacje ekologiczne domagają się, aby spółka najpóźniej do 2030 r. ograniczyła emisję gazów cieplarnianych powstających w wyniku spalania węgla.

W odniesieniu do odpowiedzialności za szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko ważne jest ustalenie jaki podmiot może być zobowiązany do przywrócenia stanu zgodnego z prawem. Oprócz podmiotów, które wyrządziły szkodę poprzez bezprawne oddziaływanie na środowisko, takich jak osoby fizyczne, spółki czy podmioty bez osobowości prawnej, doktryna zakłada również, że za szkodę odpowiada także ten podmiot, który odniósł korzyść w wyniku takiej działalności, nawet jeśli nie jest bezpośrednio związany z bezprawnym oddziaływaniem na środowisko.³⁵

Odpowiedzialność przewidziana w art. 323 u.o.ś. jest uznawana za odpowiedzialność na zasadzie ryzyka i zachodzi bez względu na występowanie winy czy zaniedbania ze strony podmiotu odpowiedzialnego.³⁶

Odpowiedzialność wynikającą z art. 322 u.o.ś., w połączeniu z przepisami Kodeksu cywilnego, umożliwia wniesienie zarówno roszczenia odszkodowawczego jak i prewencyjnego, niezależnie czy dana podstawa prawna zakłada odpowiedzialność na zasadzie winy czy ryzyka. Osoba poszkodowana może uzyskać odszkodowania pieniężnego albo przywrócenia środowiska do stanu zgodnego z prawem. W przypadku zagrożenia szkodą, na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego podanie może dotyczyć przedsięwzięcia przez sprawcę środków niezbędnych do odwrócenia groźącego niebezpieczeństwa.³⁷

B. Prawa człowieka

Polska jest jednym z nielicznych krajów europejskich, które w swojej Konstytucji uznały środowisko za kluczową wartość społeczną. Uchwalona w 1997 r. Konstytucja odnosi się do środowiska w szerokim znaczeniu oraz zawiera zasadę zrównoważonego rozwoju, która wymaga, aby sektory przemysłu i biznesu utrzymywały równowagę między wzrostem a ochroną środowiska. Postanowienia konstytucyjne są doprecyzowane w ustawach, które stanowią główną część środowiskowych regulacji prawnych i obejmują wszystkie elementy środowiska (a więc także klimat). Postanowienia konstytucyjne dotyczące obowiązku władz publicznych zapewnienia ochrony środowiska mają charakter programowy, z którego wynikają obowiązki

---

³⁵ W J Katner, M Pyziak-Szafnicka, „Odpowiedzialność cywilnoprawna w ustawie o ochronie środowiska (uwagi de lege ferenda)”, *Ochrona Środowiska. Prawo i Polityka* 1996/3.

³⁶ M Bar, „Glosa do wyroku SO w Białymstoku z 8.11.2005 r., II Ca 621/05”, *PiŚ* 2006/3, str. 116; B Rakoczy, „Skarb Państwa i jednostki samorządu terytorialnego jako powodowie w sprawach z zakresu ochrony środowiska”, 22 *Gdańskie Studia Prawnicze* 2009, str. 207.

³⁷ Artykuł 439 Kodeksu cywilnego przewiduje co następuje: „Ten, komu wskutek zachowania się innej osoby (...) zagraża bezpośrednio szkoda, może uzyskać, ażeby osoba ta przedsięwzięła środki niezbędne do odwrócenia groźącego niebezpieczeństwa (...)”.

nałożone na wszystkie władze publiczne, w tym także sądy. Obowiązki te nakazują, aby przepisy prawa były odczytywane w świetle wymogu ochrony środowiska i żadne akty prawne nie powinny być interpretowane jako zezwolenie na naruszenie wartości środowiskowych.³⁸

W Polsce osoby powołujące się na naruszenie praw człowieka zawartych w Konstytucji będą odnosić się do relacji z państwem, a nie z innymi podmiotami prawnymi (np. przedsiębiorstwami). W relacjach między podmiotami prawa prywatnego można powoływać się na artykuły 23 i 24 Kodeksu cywilnego. Przepisy te odnoszą się do ochrony przez prawo cywilne dóbr osobistych człowieka takich jak zdrowie, wolność, cześć, przed osobami, które je naruszają. Stanowiły one podstawę roszczeń w postępowaniach klimatycznych wszczętych przez polskich obywateli przeciwko Skarbowi Państwa oraz w sporach dotyczących smogu, które mogą być również istotne dla sporów klimatycznych.³⁹ We wspomnianych procesach klimatycznych powodowie powołują się na zobowiązania państwa wynikające z Konstytucji RP, prawa międzynarodowego i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.⁴⁰ Eksperti prawni wskazują jednak, że sądy cywilne niechętnie rozszerzają katalog dóbr osobistych z art. 23 Kodeksu cywilnego o inne dobra osobiste (konstytucyjne i wynikające z międzynarodowych konwencji).⁴¹ Polska doktryna prawna jest podzielona co do wywnioskowania z tego przepisu prawa do życia w czystym środowisku jako dobra osobistego.⁴²

Także sądy niechętnie odnoszą się do szerokiej interpretacji art. 23 & 24 Kodeksu cywilnego. Sąd Najwyższy zaznaczył, że sięganie do mechanizmów cywilnoprawnej ochrony dóbr osobistych powinno następować z ostrożnością i powściągliwością tak, by sztucznie nie poszerzać katalogu tych dóbr.⁴³ Zgodnie z tym poglądem, w uchwale z 2021 r. Sąd Najwyższy, odpowiadając na zadane pytanie prawne sądu niższej instancji, przyjął, że prawo do życia w czystym środowisku nie stanowi dobra

---

³⁸ M Dąbrowski, „Art. 74” [w:] M Dąbrowski, A Jackiewicz (red.), *Komentarz do Konstytucji RP. Art. 74, 86*, Difin 2023, str. 55.

³⁹ W sprawach dotyczących zanieczyszczenia powietrza i odpowiedzialności Skarbu Państwa za złą jakość powietrza co najmniej dwa sądy orzekły na korzyść powodów, uznając, że naruszenie ich dóbr osobistych powinno zostać zadośćuczynione.

⁴⁰ B Rogala, „Pozew przeciwko państwu za zmiany klimatu? Wprawiliśmy proces w ruch” [wywiad], 10 luty 2023 r., artykuł dostępny na stronie < <https://300gospodarka.pl/wywiady/pozew-przeciwko-panstwu-za-zmiany-klimatu-wprawilismy-proces-w-ruch-wywiad>>, strona ostatnio sprawdzona 10 marca 2023 r. Odnosząc się do dawnej wersji ustawy o ochronie środowiska zobacz J J Skoczylas, „Odpowiedzialność cywilna za naruszenie obowiązku ochrony środowiska”, 33/11-12 *Palestra* 1989, str. 68-9.

⁴¹ E Bagińska, „Bezpośrednie stosowanie konstytucji jako mechanizm oddziaływania norm konstytucyjnych na sferę stosunków cywilnoprawnych” [w:] A Gajda, K Grajewski, A Rytel-Warzocha, P Uziębło, M M Wiszowaty (red.), *Konstytucjonalizm polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, str. 99.

⁴² M Stoczkiewicz, *Prawo ochrony klimatu w kontekście praw człowieka*, Wolters Kluwer 2021, str. 362.

⁴³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., sygn. III CZP 79/10, OSNC 2011, n° 4; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2013 r., sygn. III CSK 198/12, OSNC 2013, n° 12.

osobistego.⁴⁴ Sąd Najwyższy wskazał, że środowisko nie ma cech dobra osobistego, jest to bowiem dobro wspólne dla ludzkości. Skład orzekający zastrzegł jednak, że naruszenie standardów jakości powietrza może prowadzić do ingerencji w dobra osobiste, jakimi są zdrowie, wolność i prywatność.⁴⁵ Część doktryny prawnej podkreśla, że ta część stanowiska Sądu Najwyższego jest ogólnikowa i nieprecyzyjna.⁴⁶ Przede wszystkim Sąd Najwyższy nie wyjaśnia w czym wyraża się naruszenie dobra osobistego w postaci zdrowia poprzez przekroczenie norm jakości powietrza, dlaczego w takiej sytuacji uzasadniona pozostaje ochrona na podstawie art. 448 polskiego Kodeksu cywilnego oraz czy alternatywnie znajdzie zastosowanie art. 445 ust. 1 Kodeksu cywilnego (zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych). Trudno tak to zrozumieć z uchwały czy naruszenie dobra osobistego w formie samego zdrowia psychicznego jednostki na skutek przekroczenia norm jakości powietrza może stanowić podstawę prawną roszczeń odszkodowawczych. Z drugiej strony, eksperci prawni zgadzają się z opinią Sądu zawartą w uchwale, że problem zanieczyszczonego powietrza ma charakter masowy (podobnie jak kwestia ocieplenia klimatu) i cywilnoprawny klasyczny mechanizm ochrony dóbr osobistych (w postaci ochrony dóbr osobistych czy odpowiedzialności cywilnej) nie jest przystosowany do tego rodzaju zjawisk a rolą prawa cywilnego nie jest przyznawanie roszczenia każdemu kto z nim występuje.⁴⁷ Z kolei inni autorzy argumentują, że odpowiedzialność państwa za niewystarczającą walkę ze smogiem może opierać się na naruszeniu Art. 2 oraz/lub 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, mimo że zakres odpowiedzialności państwa za naruszenie norm ochrony jakości powietrza jest, zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ograniczona.⁴⁸ Część doktryny prawnej twierdzi, że odpowiedzialność państwa za naruszenie norm jakości powietrza jest nie tylko trudna do pogodzenia z masowym charakterem zjawiska smogu, ale także z innymi wartościami publicznymi, takimi jak bezpieczny

---

⁴⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20. W konsekwencji Sąd Okręgowy w Rybniku uchylił wyrok Sądu Rejonowego i uwzględnił roszczenie o odszkodowanie w wysokości 30'000 zł. Sąd wskazał, że zaniechania Skarbu Państwa, które doprowadziły do bardzo złej jakości powietrza w mieście Rybnik, naruszyły dobra osobiste powoda, takie jak zdrowie, wolność i nietykalność mieszkania. Zdaniem sądu powód skutecznie udowodnił, że w wyniku naruszenia jego dóbr osobistych poniósł on znaczną szkodę. Prokurator Generalny wniósł apelację od tego wyroku w postaci skargi nadzwyczajnej (sygn. III WSNc 1/22).

⁴⁵ W następstwie uchwały Sądu Najwyższego, Sąd Okręgowy w Gliwicach orzekł, że Skarb Państwa dopuścił się bezprawnego zaniechania podjęcia skutecznych działań w celu doprowadzenia jakości powietrza w Rybniku do stanu zgodnego z prawem co doprowadziło do naruszenia dóbr osobistych powoda (sygn. III Ca 1548/18).

⁴⁶ K Ciućkowska, „Smog a dobra osobiste. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/20”, *Orzecznictwo Sądów Polskich*, 2022/11/94.

⁴⁷ K Ciućkowska, „Smog a dobra osobiste. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/20”, *Orzecznictwo Sądów Polskich*, 2022/11/94. Zobacz także R Szczepanik, „Smog a odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych”, 2/66 *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu*, 2020, str. 26-48.

⁴⁸ T Nowakowski, „Przekroczenie norm jakości powietrza a ochrona dóbr osobistych. Glosa do uchwały SN z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/20”, 5/40 *Orzecznictwo Sądów Polskich*, 2022.

rozwój gospodarczy⁴⁹, oraz niektórymi przesłankami systemowymi i aksjologicznymi⁵⁰, np. że ostateczny koszt zadośćuczynienia pieniędzy za roszczenia poniosłoby całe społeczeństwo. W tym kontekście, należy jednak zaznaczyć, że np. orzeczenie niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 2021 r., odnoszące się do obowiązku władz publicznych zapewnienia sprawiedliwości międzypokoleniowej w ramach prowadzonej polityki środowiskowej, jest uznawane za mające fundamentalne znaczenia dla realizacji wspólnych celów UE przez wszystkie państwa członkowskie, tj. w tym Polskę.⁵¹ Ponadto obecnie kształtująca się świadomość prawna społeczeństwa dotycząca kryzysu klimatycznego może pomóc polskim sądom uznać w przyszłości prawo do życia w czystym środowisku za dobro osobiste.⁵²

Ochrona dóbr osobistych zawarta w przepisach Kodeksu cywilnego nie jest tożsama z ochroną praw człowieka przewidzianą w polskiej Konstytucji i konwencjach międzynarodowych, które należy odczytywać łącznie z innymi przepisami dotyczącymi kwestii środowiskowych (np. art. 74 i 68 polskiej ustawy zasadniczej). Dodatkowo, obowiązki dla przedsiębiorstw dotyczące ochrony środowiska mogą wynikać z innych międzynarodowych instrumentów, takich jak wytyczne przygotowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD⁵³, Organizację Narodów Zjednoczonych czy wynikających z Porozumienia Paryskiego⁵⁴ i w związku z tym stanowić wskazówkę interpretacyjną dla ogólnej zasady współżycia społecznego zawartej w przepisach polskiego Kodeksu cywilnego.⁵⁵ Ponadto temat obowiązków korporacji w zakresie ochrony środowiska i praw człowieka został poruszony przez Komitet Praw Dziecka⁵⁶ i Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych.⁵⁷ Standard postępowania korporacji w odniesieniu do należytej staranności jaką muszą

---

⁴⁹ M Olczyk, „Bezprawność zachowania sprawy jako przesłanka odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych” [w:] M Romańska (red.), *Sądowe Komentarze Tematyczne. Dobra osobiste i ich ochrona*, C.H. Beck 2020, str. 223-236.

⁵⁰ R Szczepanik, „Smog a odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych”, 2/66 *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2020, str. 36, który ocenił, że gdyby 10 milionów osób wystąpiło z roszczeniem przeciwko Skarbowi Państwa i kałdemu z nich sądy przyznały 5'000 zł tytułem zadośćuczynienia, całkowity koszt poniesiony przez państwo wynosiłby 60 mld zł (dla porównania kwota przeznaczona w budżecie państwa na całą służbę zdrowia to 95 mld zł).

⁵¹ O Hałub-Kowalczyk, „Ochrona przyszłych pokoleń w procesie dążenia do neutralności klimatycznej w orzecznictwie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w Niemczech”, 5(63) *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2021, str. 280.

⁵² M Krystman, „Prawo do oddychania czystym powietrzem jako dobro osobiste. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/2”, *Orzecznictwo Sądów Polskich*, 2022/9/73.

⁵³ Wytyczne OECD dotyczące zachowania należytej staranności w odpowiedzialnym prowadzeniu działalności biznesowej.

⁵⁴ W postępowaniu Greenpeace przeciwko PGE, organizacja ekologiczna jednoznacznie powołała się na te instrumenty, w tym właśnie także na Wytyczne dotyczące Biznesu i Praw Człowieka.

⁵⁵ Art. 5 polskiego Kodeksu cywilnego ustanawia, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego.

⁵⁶ Komentarz ogólny Nr 16 przyjęty w 2013 r.

⁵⁷ Komentarz ogólny Nr 24 przyjęty w 2017 r.

podjąć w zakresie praw człowieka nie został jeszcze wystarczająco doprecyzowany⁵⁸ co oznacza, według ekspertów prawnych, że sędziowie mogą mieć trudności w określaniu obiektywnych kryteriów oceny działalności korporacji w tym zakresie, a w odniesieniu do „Wytycznych dotyczących biznesu i praw człowieka” przygotowanych przez ONZ – w powiązaniu obowiązków korporacji z odpowiedzialnością na podstawie istniejących krajowych przepisów prawa deliktowego.⁵⁹

Na szczeblu europejskim istnieje przekonanie, że wprowadzenie obowiązku zachowania należytej staranności w zakresie praw człowieka i środowiska dla przedsiębiorstw będzie miało istotne implikacje dla regulacji krajowych. Niektóre państwa, w tym Polska, będą musiały uchwalić przepisy w celu wdrożenia nowych zasad i dostosowania istniejących przepisów; jednak polska doktryna prawna krytykuje projekt dyrektywy przedstawiony w 2022 r. za to, że w jej opracowaniu nie wyciągnięto dostatecznych wniosków z niedociągnięć już istniejącej polityki regulacyjnej dotyczącej odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej.⁶⁰

C. Odpowiedzialność deliktowa

W ramach odpowiedzialności deliktowej szkoda obejmuje wszelkie uszkodzenia ciała lub mienia spowodowane czynem niedozwolonym. W odniesieniu do przepisów u.o.ś., szkoda taka musi powstać w wyniku działalności człowieka, która szkodliwie oddziałuje na środowisko, np. zanieczyszcza wodę, powietrze czy grunt, w wyniku czego powstaje szkoda majątkowa lub uszczerbek na zdrowiu (np. choroby układu oddechowego czy ubytek słuchu).⁶¹ Zazwyczaj, odpowiedzialność w sprawach dotyczących środowiska będzie odpowiedzialnością na zasadzie ryzyka (zobacz omówienia dotyczące art. 323 u.o.ś. powyżej i te dotyczące art. 435 polskiego Kodeksu cywilnego *infra*).⁶²

Podstawy odpowiedzialności za czyny niedozwolone zawarte w polskim Kodeksie cywilnym to odpowiedzialność na zasadzie winy lub ryzyka. Przepisy szczególnie dotyczące odpowiedzialności za czyny niedozwolone określają, która z tych norm będzie miała zastosowanie w konkretnym przypadku (jednak w sprawach dotyczących ochrony środowiska, a więc także klimatu, bardziej powszechna jest odpowiedzialność oparta na ryzyku⁶³, patrz poniżej na czynniki dotyczące art. 435 polskiego Kodeksu cywilnego).

---

⁵⁸ I Jędrzejowska-Schiffauer, „Business Responsibility for Human Rights Impact under the UN Guiding Principles: at Odds with European Union Law?”, 4 *European Law Review* (2021), str. 485.

⁵⁹ I Jędrzejowska-Schiffauer, „Business Responsibility for Human Rights Impact under the UN Guiding Principles: at Odds with European Union Law?”, 4 *European Law Review* (2021), str. 483.

⁶⁰ I Jędrzejowska-Schiffauer, Ł Szoszkiewicz, J Wilde-Ramsing, K Booth, P Barraud de Lagerie, B Faracik, „Towards EU-wide Mandatory Human Rights and Environmental Due Diligence for Business: A Breakthrough in Europe and Beyond”, manuskrypt przyjęty do publikacji.

⁶¹ W Radecki, *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*, Warszawa 2002, str. 90.

⁶² Zobacz jednakże odniesienia do art. 323 u.o.ś.

⁶³ M Bar, „Art. 322” [w:] M Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie trzecie, C.H. Beck 2019, str. 856.

Odpowiedzialność na zasadzie winy jest określona przez art. 415 polskiego Kodeksu cywilnego, który ustanawia trzy przesłanki jej zaistnienia: czyn człowieka, który musi być bezprawny i zawiniony (1), szkoda (2) oraz adekwatny związek przyczynowy między czynem niedozwolonym a szkodą (3).⁶⁴ Osoba odpowiedzialna powinna jedynie zrekompensować skutki działania lub zaniechania, z którego wynika szkoda.⁶⁵ Ciężar dowodu spoczywa na powodzie. Na podstawie tego przepisu złożono pozew zbiorowy przeciwko Volkswagen Polska za szkodę materialną poniesioną przez powodów w tak zwanej aferze Dieselgate, procederze montowania w samochodach produkowanych przez koncern oprogramowania, pozwalającego na manipulację wynikami pomiarów emisji z układu wydechowego pojazdów. Z kolei w przypadku sporów dotyczących klimatu nie jest wykluczone, że np. raport badawczy stwierdzający, że firma Exxon wiedziała o globalnym ociepleniu, ale publicznie nadal podważała naukowe badania dotyczące zmian klimatu, może stanowić spełnienie wymogu winy z art. 415 polskiego Kodeksu cywilnego.⁶⁶

Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka będzie prawdopodobnie rodzajem odpowiedzialności najczęściej przywoływanym w kontekście roszczeń dotyczących środowiska, jednak odpowiedzialność na zasadzie winy może wciąż znaleźć zastosowanie w przypadkach, gdy nie można powołać się na art. 435 Kodeksu cywilnego lub art. 324 u.o.ś. (tj. w przypadkach, gdy dana działalność nie jest związana z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub zakładu wprawianego w ruch za pomocą sił przyrody na własny rachunek lub odpowiedzialności podmiotów innych niż te, które stwarzają ryzyko poważnego wypadku przemysłowego).⁶⁷

Za najważniejszy przepis polskiego Kodeksu cywilnego, do którego odwołuje się u.o.ś. w kontekście odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, może być uznany art. 435, który nakłada odpowiedzialność na zasadzie ryzyka na prowadzących na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody, który swoim funkcjonowaniem powoduje szkodę.⁶⁸

---

⁶⁴ W Dubis, „Art. 415” [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 880; I Długoszewska-Kruk, „Art. 415” [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 947.

⁶⁵ Artykuł 361 polskiego Kodeksu cywilnego.

⁶⁶ B. Rogala, „Pozew przeciwko państwu za zmiany klimatu? „Wprawiliśmy proces w ruch [wywiad]”, 10 lutego 2023 r., artykuł dostępny na stronie < <https://300gospodarka.pl/wywiady/pozew-przeciwko-panstwu-za-zmiany-klimatu-wprawilismy-proces-w-ruch-wywiad>>, strona ostatnio sprawdzona 25 marca 2023 r.

⁶⁷ M. Bar, „Art. 322” [w:] M. Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie trzecie, C.H. Beck 2019, p. 857.

⁶⁸ Artykuł 435 Kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie: „Prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.) ponosi odpowiedzialność za szkodę na osobie lub mieniu, wyrządzoną komukolwiek przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu, chyba że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności.”

Przepis ten nie definiuje, co oznacza przedsiębiorstwo lub zakład wprowadzane w ruch za pomocą siły przyrody; sformułowanie to można obecnie uznać za anachroniczne, biorąc pod uwagę, że niemal wszystkie przedsiębiorstwa obecnie korzystają z energii elektrycznej lub innych powszechnych źródeł energii. Z orzecznictwa polskich sądów wynika, że przedsiębiorstwa lub zakłady, o których mowa w art. 435 Kodeksu cywilnego, charakteryzują się tym, że ich istnienie i funkcjonowanie w danych warunkach, czasie i miejscu zależy od wykorzystania sił natury i że bez nich wspomniane jednostki nie osiągnęłyby celu, dla którego zostały stworzone.⁶⁹ W związku z tym art. 435 należy interpretować w ten sposób, że stosuje się go do przedsiębiorców i przedsiębiorstw, dla których działalność wprowadzana w ruch siłami przyrody jest zasadnicza.⁷⁰ Jak wskazuje orzecznictwo, przy ustalaniu zakresu zastosowania art. 435 trzeba brać pod uwagę trzy stany: stopień zagrożenia ze strony stosowanych urządzeń, stopień komplikacji przy przetwarzaniu energii elementarnej na pracę oraz ogólny poziom techniki.⁷¹ Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, art. 435 będzie miał zastosowanie w przypadku działalności elektrowni⁷², kopalni węgla, obiektów górniczych i zakładów górniczych,⁷³ zakładów przemysłowych emitujących substancje toksyczne,⁷⁴ zakładów energetycznych⁷⁵ i przedsiębiorstw budowlanych⁷⁶. Ponadto, zgodnie z odesłaniem u.o.ś., art. 435 ma zastosowanie również do szkód spowodowanych przez przedsiębiorstwa o zwiększonym ryzyku lub o dużym ryzyku,⁷⁷ a w odniesieniu do art. 328 wspomnianej ustawy do zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.⁷⁸ Wyłączone z zakresu zastosowania art. 435 byłyby podmioty, które nie polegają w stopniu znaczącym na wykorzystaniu sił natury w swojej codziennej działalności, takie jak kancelarie prawne, biura nieruchomości, sklepy i portale internetowe, firmy informatyczne, kina, teatry, biura architektoniczne, firmy konsultingowe i doradcze, banki, firmy ubezpieczeniowe, uniwersytety, niektóre rodzaje przedsiębiorstw rolnych

---

⁶⁹ D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek, „Rozdział 1. Specyfika prawa ochrony środowiska w transakcjach” [w:] D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek (red.), *Prawo ochrony środowiska w transakcjach fuzji i przejęć oraz nabycia nieruchomości*, LexisNexis 2014, str. 28-29; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r., sygn. III CKN 1334/00, lexis.pl, 7540332.

⁷⁰ I Długoszewska-Kruk, „Art. 435” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 973; W Dubis, „Art. 435” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 953.

⁷¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 1977 r., sygn. IV CR216/77, OSNCP 1978, N. 4.

⁷² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 stycznia 2014 r., sygn. VI Aca 676/13.

⁷³ Wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1962 r., sygn. 3 CR 941/61, OSNCP 1963, N. 10, poz. 226, z dnia 20 września 1984 r., sygn. IV CR 337/84, OSNCP 1985, N. 5-6, poz. 77, z dnia 28 lutego 2007 r., sygn. V CK 11/06.

⁷⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1970 r., III CZP 17/70, OSPiKA 1971, nr 9, poz. 169.

⁷⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 360/07.

⁷⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2008 r., I PK 258/07.

⁷⁷ Artykuł 324 u.o.ś.

⁷⁸ Artykuł 248 u.o.ś.

oraz składowiska odpadów.⁷⁹ W związku z tym, biorąc pod uwagę ogólnie liberalne podejście sądów do uznawania danej działalności za podlegającą bardziej rygorystycznym wymogom odpowiedzialności opartej na zasadzie ryzyka, art. 435 polskiego Kodeksu cywilnego ułatwia dochodzenie roszczeń w związku ze szczególnie niebezpieczną działalnością, a zatem potencjalnie może być zastosowanie w procesach dotyczących klimatu.⁸⁰ Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka wynikająca z art. 435 będzie miała zastosowanie nawet wtedy, gdy działalność podmiotu była prowadzona zgodnie z prawem.⁸¹ W związku z tym odpowiedzialność zakładu przemysłowego może zaistnieć w wyniku szkody, spowodowanej poprzez emisję substancji toksycznych, nawet jeśli ich stężenie nie przekracza norm określonych w ustawach o ochronie środowiska.⁸²

Przesłanki zastosowania art. 435 są następujące: działalność podmiotu wprowadzonego w ruch przez siły przyrody, szkoda (która zgodnie z art. 322 u.o.ś. może obejmować szkodę wywołaną oddziaływaniem na środowisko) oraz związek przyczynowy między szkodą a działalnością podmiotu. Działalność musi być faktyczną przyczyną szkody, aby można było nałożyć odpowiedzialność.⁸³ Istnienie innych przyczyn szkody nie wpływa na to, czy określona działalność była warunkiem koniecznym do wystąpienia danej szkody; gdy szkoda jest spowodowana przez dwa różne przedsięwzięcia na podstawie odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, ich odpowiedzialność jest solidarna zgodnie z art. 441 polskiego kodeksu cywilnego.⁸⁴ W postępowaniu dotyczącym toksycznych substancji, Sąd Najwyższy orzekł, że przedsiębiorstwo emitujące substancje toksyczne powinno ponosić odpowiedzialność za szkodę powoda, pomimo faktu, że było jednym z kilku przedsięwzięć w regionie emitującym substancje toksyczne.⁸⁵ Taki związek przyczynowy występuje nie tylko wtedy, gdy szkoda jest bezpośrednim następstwem działalności wynikającej z wykorzystania sił natury (i mieści się w zakresie ryzyka powstałego w wyniku tego), ale również wtedy, gdy szkoda

---

⁷⁹ M Bar, „Art. 323” [w:] M Górski *et al.* (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck, Warszawa 2014, str. 856; L Jantowski, „Art. 435” [w:] M Balwicka-Szczyrba, A Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wolters Kluwer 2022, para. 8.

⁸⁰ D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek, „Rozdział 1. Specyfika prawa ochrony środowiska w transakcjach” [w:] D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek (red.), *Prawo ochrony środowiska w transakcjach fuzji i przejęć oraz nabycia nieruchomości*, LexisNexis, Warszawa 2014, str. 28.

⁸¹ R Morek, „Art. 435” [w:] K Osajda *et al.* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom IIIa, C.H. Beck, Warszawa 2017, str. 728; M Safjan, „Art. 435” [w:] K Pietrzykowski (red.), *Komentarz*, Warszawa 2015, str. 1458.

⁸² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1970 r., III CZP 17/70, OSPiKA 1971, Nr. 9.

⁸³ R Morek, „Art. 435” [w:] K Osajda *et al.* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom IIIa, C.H. Beck 2017; I Długoszewska-Kruk, „Art. 435” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 974; M Safjan, „Art. 435” [w:] K Pietrzykowski (red.), *Komentarz*, 2015, str. 1458.

⁸⁴ W Dubis, „Art. 435” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 958.

⁸⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1976 r., IV CR 380/76, OSNCP 1977, N°5-6; M Bar wskazuje, że wyrok ten dopuszcza solidarną odpowiedzialność wszystkich emitentów, jeżeli emitowane przez nich substancje toksyczne mogą spowodować chorobę powoda, zobacz M Bar, „Art. 322” [w:] M Górski *et al.* (red.), *Prawo ochrony środowiska*, C.H. Beck 2014, str. 857.

jest wyłącznie następstwem działalności podmiotu jako całości, a niekoniecznie w odniesieniu do wykorzystania przez niego sił natury w tym konkretnym przypadku.⁸⁶

Większość ekspertów prawnych twierdzi, że ciężar udowodnienia wszystkich trzech przesłanek spoczywa na powodzie zgodnie z artykułem 6⁸⁷ polskiego Kodeksu cywilnego.⁸⁸ Jednak część doktryny prawnej twierdzi, że art. 435 Kodeksu cywilnego przewiduje domniemanie odpowiedniego związku przyczynowego między ruchem przedsiębiorstwa a zdarzeniem szkodzącym i poniesioną przez powoda szkodą, które zostanie odwrócone tylko wtedy, gdy pozwany wykaże istnienie jednej z okoliczności egzoneracyjnych.⁸⁹ We wspomnianej już sprawie z 1976 r., Sąd Najwyższy uznał, że związek przyczynowy między określonym schorzeniem poszkodowanego a ruchem przedsiębiorstwa lub zakładu przemysłowego emitującego szkodliwe dla zdrowia substancje należy uznać za wskazany już w razie ustalenia, że poszkodowany był narażony na działanie szkodliwych zanieczyszczeń, emitowanych przez to przedsiębiorstwo lub zakład, których normalnym następstwem może być schorzenie poszkodowanego.⁹⁰

Część doktryny prawnej uważa, że art. 435 stanowi podstawę prawną dającą najszersze możliwości dochodzenia roszczeń za szkody środowiskowe ze względu na to, że powód nie musi udowadniać bezprawności czynu pozwanego.⁹¹

Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka wynikająca z art. 435 może zostać uchylona w przypadku zaistnienia siły wyższej⁹², wyłącznej winy poszkodowanego lub osoby

---

⁸⁶ Np. pracownik, którego choroba powstała w wyniku ryzyka zawodowego, jakie zaistniało w przedsiębiorstwie pracodawcy, które jest wprawiane w ruch siłami natury, może powołać się na artykuł 435 Kodeksu cywilnego jako podstawę roszczenia przeciwko pracodawcy.

⁸⁷ Artykuł 6 Kodeksu cywilnego ustanawia, że ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

⁸⁸ W Dubis, „Art. 435” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 954; I Długoszewska-Kruk, „Art. 435” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 974; M Safjan, „Art. 435” [w:] K Pietrzykowski (red.), *Komentarz*, Warszawa 2004, str. 1078; G Bieniek, J Gudowski [w:] J Gudowski (red.), *Komentarz KC*, Tom 3, Część 1, Wolters Kluwer Polska 2013, str. 622. Wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1977 r., sygn. IV CR 185/77, Legalis i z dnia 12 marca 2009 r., sygn. V CSK 352/08, Legalis.

⁸⁹ B Lewaszkiwicz-Petrykowska, *Odpowiedzialność cywilna prowadzącego na własny rachunek przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody*, Wydawnictwo prawnicze, Warszawa 1967, str. 130, A Śmieja, *System Prawa Prywatnego*, Tom 6, C.H. Beck 2014, str. 590; R Morek, „Art. 435” [w:] K Osajda et al. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom IIIa, C.H. Beck 2017, str. 727.

⁹⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1976 r., sygn. IV CR 380/76, OSNCP 1977, Nr. 5-6, poz. 93.

⁹¹ A Jaworowicz-Rudolf, „Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska” [w:] M Górski (red.), *Prawo ochrony środowiska*, wydanie czwarte, Wolters Kluwer 2021, str. 229.

⁹² Orzecznictwo przewiduje, że przesłanka siły wyższej zostanie spełniona w przypadku zdarzenia nadzwyczajnego, na które strony nie mają wpływu i które występuje niezależnie od ich woli, takiego jak powódź, wojna, niektóre działania władz publicznych (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 1952 r., sygn. C962/51, OSNCK 1954, Nr. 1, poz. 2; R Morek, „Art. 435” [w:] K Osajda et al. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom IIIa, C.H. Beck 2017, str. 730).

trzeciej, za którą prowadzący przedsiębiorstwo nie ponosi odpowiedzialności. Odpowiedzialność nie zostanie wykluczona w przypadkach współwiny.⁹³

Niektórzy przedstawiciele doktryny twierdzą, że mechanizmy odpowiedzialności cywilnej zawarte w Kodeksie cywilnym nie zostały zinterpretowane na nowo w taki sposób, aby uwzględniały szkody wyrządzone środowisku, również w kontekście kryzysu klimatycznego, w związku z czym prawo cywilne będzie miało zastosowanie ogólnie w przypadku, gdy szkodliwe oddziaływanie na środowisku już wystąpiło.⁹⁴ Klasyczny reżim odpowiedzialności cywilnej nie do końca spełnia funkcję zapobiegania szkodom w środowisku i nawet jeśli zawiera mechanizmy zapobiegawcze, nie sprawdzają się one dobrze w sprawach dotyczących środowiska (na przykład w przypadkach ochrony dóbr osobistych). W związku z tym trudne może być udowodnienie istnienia związku przyczynowego między działaniem przedsiębiorstwa a szkodą w środowisku lub ustalenie zakresu wyrządzonej szkody.⁹⁵

i. Naruszenie porządku publicznego i zakłócenia prywatne,⁹⁶

Ochrona przed zakłóceniami lub naruszeniem własności prywatnej wynika, w polskim porządku prawnym, z artykułów 144 i 222 ust. 2 polskiego Kodeksu cywilnego, które chronią własność i inne prawa majątkowe. Sposób korzystania z prawa własności może być ograniczony, jeśli przekracza granice określone w artykule 144. Zakłócenie należy ogólnie rozumieć jako wpływ na sąsiedni nieruchomość, zakłócającą korzystanie z niej. Obejmuje ona immisje materialne (tj. takie które przybierają postać cząstek materii, jak np. pył lub gazy) lub niematerialną (które oddziałują na psychikę człowieka).⁹⁷ Zgodnie z orzecnictwem polskich sądów fakt, że immisje nie naruszają

---

⁹³ R Morek, „Art. 435” [w:] K Osajda et al. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom IIIa, C.H. Beck 2017, str. 730; W Dubis, „Art. 435” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, dziewiąte wydanie, C.H. Beck 2019, str. 956-57; I Długoszewska-Kruk, „Art. 435” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 975.

⁹⁴ A Jaworowicz-Rudolf, „Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska” [w:] M Górski (red.), *Prawo ochrony środowiska*, wydanie czwarte, Wolters Kluwer 2021, str. 228.

⁹⁵ J Trzewik, *Publiczne prawa podmiotowe jednostki w systemie prawa ochrony środowiska*, LEX 2016, Rozzbiat: „Środowisko jako przedmiot regulacji prawnej”, autor twierdzi jednak, że system odpowiedzialności cywilnej może skutecznie zastąpić lub uzupełnić obowiązki państwa w zakresie ochrony środowiska.

⁹⁶ Z ang. *public and private nuisance*. W prawie anglosaskim, *public nuisance* to czyn, stan lub sytuacja, które są nielegalne, ponieważ naruszają prawa ogółu społeczeństwa. W procesach dotyczących zmian klimatu, powódowie podnosili, że ocieplenie klimatu jest naruszeniem porządku publicznego i na tej podstawie przedali np. zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych przez oskarżonych (zobacz Connecticut przeciwko American Electric Power Co, 406 F. Supp. 2d 265 (United States District Court for the Southern District of New York, 2005)). W procesie wszczętym przez prywatnych powodów, w związku z roszczeniem opartym na naruszeniu porządku publicznego przedali oni od amerykańskiej spółki paliwowej poniesienia kosztów przeniesienia ich osady, która znalazła się na terenach zagrożonych zniszczeniem w związku z ociepleniem klimatu (zobacz Native Village of Kivalina v. ExxonMobil Corp., United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, sygn. 09-17490). *Private nuisance* to uciążliwość, która narusza prywatne prawo jednostki, czyli takie które nie należy do praw ogółu społeczeństwa, lub powoduje szkody dla ograniczonej liczby osób. W procesach dotyczących zmian klimatu roszczenie to było podnoszone w związku z ociepleniem klimatu które utrudnia korzystanie z prywatnej własności. Zarówno naruszenie porządku publicznego jak i zakłócenie prywatne są częścią prawa deliktowego i są jednymi z głównych podstaw prawnych pozwów klimatycznych w Stanach Zjednoczonych.

⁹⁷ M Sługocka, *Ochrona powietrza*, Wolters Kluwer 2020, str. 46.

ustawowych norm zakłócania spokoju, nie wyklucza możliwości uznania ich za bezprawne, pod warunkiem że zakłócenia te będą przekraczać poziom przeciętny.⁹⁸ Kryterium stosowanym przez sądy w celu ustalenia, co stanowi przeciętny poziom uciążliwości, jest społeczno-gospodarcze przeznaczenie danej nieruchomości, podczas gdy ocena przeciętnej miary immisji, który musi być tolerowana, dotyczy obiektywnych warunków życia na danym obszarze, a nie subiektywnych odczuć powodów.⁹⁹ Zgodnie z art. 222 ust. 2 Kodeksu cywilnego powód może wystąpić z powództwem cywilnym z roszczeniem o zaniechanie naruszeń ale też przywrócenia stanu zgodnego z prawem.¹⁰⁰ Jednakże jeżeli na daną działalność lokalny organ wydał zezwolenie, będzie to równoznaczne z umorzeniem postępowania, ponieważ sąd zazwyczaj uzna, że organ administracyjny wydający zezwolenie wziął pod uwagę interesy wszystkich stron.¹⁰¹ Oba przepisy służą przede wszystkim ochronie praw własności i tylko pośrednio mogą pełnić funkcję ochrony środowiska (np. w przypadku, gdy uciążliwość przybiera formę emisji toksycznych substancji, ograniczenie ich będzie korzystne także dla środowiska).¹⁰²

Art. 222 Kodeksu cywilnego jest także podstawą roszczenia negatoryjnego, które daje właścicielowi rzeczy prawo do żądania przywrócenia stanu zgodnego z prawem i zaniechania naruszeń jego własności (tzw. *actio negatoria*). Roszczenie może zostać wniesione zarówno przez właściciela, jak i najemcę. Klasycznym przykładem tego naruszenia jest bezprawny przejazd lub przechód przez cudzy grunt.¹⁰³

U.o.ś. przewiduje również odrębną podstawę roszczeń odszkodowawczych w związku z korzystaniem z nieruchomości które nie jest możliwe w dotychczasowy sposób lub zgodny z dotychczasowym przeznaczeniem, w tym w wyniku uciążliwości w postaci nadmiernego hałasu itp., w związku z obowiązaniem rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego powodującego ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości.¹⁰⁴ Odpowiedzialność wynikająca z artykułu 129 u.o.ś jest odpowiedzialnością na podstawie ryzyka. Jednakże Sąd Najwyższy interpretuje ten przepis restrykcyjnie, jako obejmujący jedynie szkody wynikające z ograniczeń w użytkowaniu nieruchomości

---

⁹⁸ R Mikosz, *Wprowadzenie do prawa środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2021, str. 255. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2003 r., sygn. I CKN 497/01, Lex 121698.

⁹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1985 r., sygn. II CR 149/85, OSNC 1986/10, poz. 162; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 grudnia 1979 r., sygn. III CRN 249/79, OSNC 1980/7-8, poz. 144.

¹⁰⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1983 r., sygn. III CRN 100/83, OSNC 1984/1, poz. 10; zobacz także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2002 r., sygn. V CKN 1021/00, LEX Nr. 55512.

¹⁰¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1998 r., sygn. II CKU 6/98.

¹⁰² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2021 r., sygn. IV CZ 80/20, LEX Nr. 3106150.

¹⁰³ J Bocianowska, J Ciszewski, „Art. 222” [w:] P Nazaruk et al. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, Lex 2024, para. 4.

¹⁰⁴ Zobacz artykuł 136 ust. 2 u.o.ś.

wynikających ze szczegółowych postanowień uchwały w sprawie planu obszaru ograniczonego użytkowania.¹⁰⁵

Działania związane z zakłócaniem porządku publicznego będą regulowane artykułem 323 u.o.ś. (patrz wyżej).

ii. Zaniechanie w łagodzeniu skutków zmian klimatu lub w adaptacji do nich,

Zobacz część dotyczącą art. 323 u.o.ś. (powyżej) i informacje dotyczące pozwów ClientEarth przeciwko PGE i Greenpeace przeciwko PGE, wniesionych przeciwko spółce energetycznej w celu ograniczenia jej emisji gazów cieplarnianych.

iii. Odpowiedzialność za zaniechania lub odpowiedzialność na zasadzie ryzyka za brak ostrzeżenia,

Brak ostrzeżenia może być uznawany w polskiej nauce prawnej za część odpowiedzialności za niebezpieczny (wadliwy) produkt.¹⁰⁶ Jeżeli szkody można było uniknąć, gdyby konsument otrzymał właściwe informacje o sposobie korzystania z produktu, o których wiedział producent, uznaje się, że producent ponosi odpowiedzialność za swoje zaniechanie.¹⁰⁷ Jednakże w doktrynie prawnej sporne jest, kiedy i jakie informacje powinien przekazać producent. Uważa się, że wymóg związku przyczynowego między zaniechaniem a szkodą, który w przypadku braku ostrzeżenia jest oceniany retrospektywnie, jest istotną przeszkodą dla sądów w ocenianiu odpowiedzialności.¹⁰⁸

Oprócz kwestii odpowiedzialności za produkt, polskie sądy uznały odpowiedzialność w zakresie braku ostrzeżenia w sprawach medycznych. Z orzecznictwa wynika, że personel medyczny jest zobowiązany poinformować pacjenta, że jego choroba jest zaraźliwa i może stwarzać ryzyko zakażenia dla innych.¹⁰⁹ Ochrona prawna dotyczy nie tylko samego pacjenta, ale także jego najbliższych krewnych. W jednym przypadku Sąd Apelacyjny uznał nawet, że w tym kontekście brak ostrzeżenia może stanowić delikt, dający prawo do pozwu o odszkodowanie (pod warunkiem spełnienia pozostałych przesłanek odpowiedzialności).¹¹⁰ Niektórzy kwestionują tę opinię, wskazując, że zaniechanie ostrzeżenia w kontekście medycznym powinno być równoznaczne z naruszeniem praw pacjenta, ponieważ w takim przypadku

---

¹⁰⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2021 r., sygn. II CSKP 5/21, LEX Nr. 3219791; uchwały Sądu Najwyższego z 7 i 29 kwietnia 2022 r., sygn. odpowiednio III CZP 80/22 (LEX Nr. 3330209) i III CZP 81/22 (LEX Nr. 3340113).

¹⁰⁶ M Jagielska, *Odpowiedzialność za produkt*, Oficyna 2009, „Związek przyczynowy”.

¹⁰⁷ M Jagielska, *Odpowiedzialność za produkt*, Oficyna 2009, „Związek przyczynowy”; P Tereskiewicz, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*, Lex 2015, „Ochrona informacyjna klienta ubezpieczeniowego”.

¹⁰⁸ P Tereskiewicz, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*, Lex 2015, „Zagadnienia percepcji ryzyka produktu”, choć przytaczający jako przykład tylko orzecznictwo amerykańskie.

¹⁰⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 marca 2015 r., VI Aca 651/14; M Nesterowicz, „Głosa do wyroku s. apel. z dnia 10 marca 2015 r., VI ACa 651/14” [w:] M Nesterowicz, *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, WK 2017.

¹¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 maja 2002 r., Aca 221/02.

odszkodowanie nie wymaga udowodnienia zaistnienia szkody (co jest jednym z wymogów odpowiedzialności cywilnej za czyny niedozwolone).¹¹¹

Jak do tej pory nie rozstrzygnięto żadnej sprawy dotyczącej ochrony środowiska w oparciu o tę podstawę prawną.

iv. **Bezprawne wtargnięcie na teren prywatny,**

Polski Kodeks cywilny nie reguluje wprost deliktu wtargnięcia na własność prywatną, w rozumieniu prawa anglosaskiego. W odniesieniu do emisji gazów cieplarnianych roszczenie o umyślne naruszenie wyłącznego prawa innej osoby do posiadania i korzystania z nieruchomości musiałoby opierać się albo na artykułach 144 i 222 ust. 2 polskiego Kodeksu cywilnego, w przypadku zakłócenia korzystania z czyjejś własności, albo na ogólnym mechanizmie odpowiedzialności cywilnej, w przypadku szkody. Artykuł 222 dodatkowo zezwala na roszczenie negatoryjne. W przypadku zanieczyszczenia środowiska powód w Polsce może również działać w oparciu o artykuł 323 u.o.ś., który stanowi, że w przypadku zagrożenia szkodą dla środowiska, zanieczyszczający może być zobowiązany do zaprzestania działalności, która może spowodować szkodę.

W przypadku wtargnięcia na teren prywatny, które wywołało niepokój lub stres, osoba dochodząca roszczenia może otrzymać odszkodowanie za poniesioną już szkodę zgodnie z art. 415 Kodeksu cywilnego lub z tytułu naruszenia dóbr osobistych.

v. **Naruszenie zasobów objętych zaufaniem publicznym,¹¹²**

Wydaje się, że w polskiej nauce prawnej taką postawę roszczenia można by uznać albo za skierowaną wyłącznie przeciwko organom państwowym na podstawie obowiązującego je reżimu odpowiedzialności cywilnej, albo, gdyby położyć nacisk na publiczny aspekt zasobów i postępowania skierowane bezpośrednio przeciwko korporacjom, na artykuł 323 u.o.ś. (zob. omówienia dotyczące artykułu 323).

Zgodnie z artykułem 417 Kodeksu cywilnego organy państwowe ponoszą odpowiedzialność na zasadzie ryzyka za niezgodne z prawem działanie lub

---

¹¹¹ M Nesterowicz, *Prawo medyczne. Komentarze i glosy do orzeczeń sądowych*, WK 2017.

¹¹² Terminologia ta w krajach *common law* odwołuje się do doktryny zaufania publicznego, której istotą jest obowiązek władz państwowych w zarządzaniu zasobami naturalnymi i ich wykorzystywania w interesie publicznym. Innymi słowy, władze otrzymują powiernictwo w dbaniu o pewne zasoby dla dobra ogółu społeczeństwa. W związku z tym rząd ma obowiązek powierniczy ochrony zasobów naturalnych, w tym także ochrony przed niszczeniem ich przez działalność korporacyjną. W przypadku, gdy władze nie wywiązują się ze swojego obowiązku, obywatele mają prawo zwrócić się do sądów w celu wymuszenia ochrony powierzonych zasobów. W postępowaniu *La Rose v Her Majesty the Queen*, przedstawiciele dzieci i młodzieży zwrócili się do sądów z roszczeniem przeciwko rządowi Kanady argumentując, że emisje gazów cieplarnianych są niekompatybilne z zachowaniem stabilnego klimatu co oznacza, że władze państwowe naruszyły swoje obowiązki powiernicze w zakresie ochrony zasobów naturalnych. Więcej informacji o tej podstawie roszczeń jest dostępnych na stronie Brytyjskiego Instytutu Prawa Międzynarodowego i Porównawczego w zakładce dotyczącej raportu porównawczego o procesach sądowych przeciwko korporacjom dotyczących zmian klimatu.

zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej. Powód musi udowodnić zaniechanie (lub działanie) organu publicznego, szkodę i związek przyczynowy między nimi. W tym kontekście warto wspomnieć o wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 2018 r., który stwierdził, że Polska naruszyła prawo UE dotyczące jakości powietrza atmosferycznego.¹¹³ Część doktryny prawnej uważa, że orzeczenie to pozwala na powołanie się na art. 417 przy dochodzeniu odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych (patrz jednak wyżej omówienia dotyczące praw człowieka i uchwały Sądu Najwyższego, zgodnie z którym prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym).

vi. Celowe wprowadzenie w błąd,¹¹⁴

W prawie kontraktowym, celowe wprowadzenie w błąd może spowodować unieważnienie umowy.¹¹⁵

W odniesieniu do nieuczciwych praktyk handlowych i rynkowych stosowanych przez firmy, polskie prawo przewiduje kilka podstaw roszczeń, które mogą być wykorzystane również w sporach korporacyjnych dotyczących zmian klimatu. Jednym z najważniejszych w tej dziedzinie w zakresie zmian klimatu jest art. 328 u.o.ś., który przyznaje organizacjom ekologicznym prawo do wystąpienia do sądu cywilnego o zaprzestanie reklamy lub innego rodzaju promocji towaru lub usługi, jeśli reklama ta lub inny rodzaj promocji propagują model konsumpcji sprzeczny z zasadami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (zgodnie z art. 80 ustawy). Powód musi wykazać, że reklama promuje model konsumpcji, który nie tylko wpływa na środowisko naturalne, ale także je niszczy, degraduje lub prowadzi do jego nierównowagi. Ekspertiści prawni nie są zgodni co do tego, kto powinien być pozwany w sprawach dotyczących emitowanych reklam (nadawca reklamy czy podmiot, który umieścił reklamę).¹¹⁶

W 2018 roku Fundacja Frank Bold pozwała właściciela warsztatu samochodowego, domagając się zaprzestania reklamy i innej formy promocji usługi polegającej na usuwaniu i wyłączeniu filtrów cząstek stałych DPF, FAP w pojazdach.¹¹⁷ Roszczenie opierało się na artykule 328 u.o.ś. Sąd orzekł na korzyść Fundacji uznając tym samym

---

¹¹³ Wyrok TSUE z 22 lutego 2018 r., Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, C-336/16, EU:C:2018:94.

¹¹⁴ Po ang. *fraudulent misrepresentation*. W sprawach dotyczących oskarżeń o zмовę w celu ukrycia informacji przed opinią publiczną przez daną branżę lub przedsiębiorców, powodowie mogą powołać się także na celowe wprowadzenie w błąd, które w prawie *common law* stanowi odrębny delikt. Roszczenie dotyczące celowego wprowadzenia w błąd wymaga udowodnienia istnienia fałszywego oświadczenia, złożonego umyślnie lub w wyniku niedbalstwa, z zamiarem oszukania odbiorcy tak, aby w swoim działaniu polegał na złożonym oświadczeniu. W konsekwencji takiego postępowania, powód musi ponieść szkodę.

¹¹⁵ Stosując przepisy o wadliwie udzielonej zgodzie, art. 82 i nast. Kodeksu cywilnego.

¹¹⁶ B Rakoczy [w:] J Ciechanowicz-McLean, Z Bukowski, B Rakoczy (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2007, str. 522; K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Warszawa 2022, str. 1128; M Bar, „Art. 328” [w:] M Górski et al. (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie trzecie, C.H. Beck 2019, str. 870.

¹¹⁷ Wyrok Sądu w Jeleniej Górze z dnia 12 marca 2020 r., I C 959/18, niepublikowany.

opinię biegłego przedstawioną podczas postępowania, że brak filtra cząstek stałych w pojeździe znacznie zwiększa ilość szkodliwych substancji emitowanych do atmosfery, które są wpływają negatywnie zarówno na użytkownika pojazdu, jak i na całe środowisko. Sąd podkreślił, że pozwany nie poinformował potencjalnych klientów, że usługa wyłączenia lub usunięcia filtrów cząstek stałych jest świadczona wyłącznie w samochodach biorących udział w rajdach, ponieważ pojazdy, w których usunięto filtry, nie są dopuszczone do ruchu po drogach publicznych.

W zakresie celowego wprowadzania w błąd w odniesieniu do greenwashingu zastosowanie może znaleźć również Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, która wdraża dyrektywę 2005/29/WE do prawa polskiego, oraz branżowe kodeksy postępowania i etyczne. W 2021 r. organizacja ekologiczna ClientEarth powołała się na przepisy tej ustawy, aby wnieść pozew przeciwko firmie, która w sposób wprowadzający w błąd używała nazwy nawiązującej do ekologii dla swoich produktów. Sprawa dotyczyła jednej z wiodących firm na polskim rynku sprzedającej węgiel typu „ekogroszek” do ogrzewania gospodarstw domowych. Fundacja złożyła wnioski o wydanie nakazu sądowego przeciwko firmie, aby zaniechała nazwy zawierającej przedrostek „eko” i zaprzestała działań promocyjnych, które mogą sugerować, że spalanie węgla może być przyjazne dla środowiska.

Zgodnie z Kodeksem Etyki Reklamy¹¹⁸, reklamy środowiskowe nie mogą naruszać społecznego zaufania do działań podejmowanych na rzecz ochrony środowiska naturalnego (artykuł 33 Kodeksu). Kodeks stanowi również, że ogólna prezentacja przedmiotu reklamy, poszczególne jej elementy oraz informacje dotyczące jej przedmiotu nie mogą wprowadzać w błąd co do istnienia korzyści środowiskowych dotyczących tego przedmiotu. Przepisy Kodeksu zostały niedawno zmienione, aby uwzględnić zjawisko *greenwashingu*, występujące również w przypadkach, gdy ogólna prezentacja reklamy, np. jej kolory, może stwarzać wrażenie korzyści środowiskowych danego produktu.¹¹⁹ Na przykład Komisja ds. Etyki Reklamy orzekła, że reklama samochodu marki MINI, w której napis „neutralny dla klimatu” umieszczono nad wizerunkiem samochodu elektrycznego, narusza postanowienia Kodeksu, ponieważ przeciętny konsument zrozumie, że samochód MINI jest neutralny dla klimatu, a nie sama kampania.¹²⁰ Podobnie reklamy Grupy BNP Paribas, deklarujące cel „neutralności emisji”, uznano za zbyt nieprecyzyjne, a zatem wprowadzające w błąd przeciętnego konsumenta.¹²¹

---

¹¹⁸ Kodeks Etyki Reklamy to zbiór zasad etycznych i dobrych praktyk rynkowych, w szczególności standardów etyki biznesu i w komunikacji marketingowej. Kodeks nie stanowi obowiązkowej regulacji prawnej.

¹¹⁹ „Kodeks Etyki Reklamy rozszerzony o nowe zapisy dotyczące reklamy środowiskowej”, dostępny na stronie: <<https://radareklamy.pl/green-project-new/>>, strona ostatnio sprawdzana 22 marca 2023 r.

¹²⁰ Uchwała Nr ZO/009/22u z dnia 2 lutego 2022 r. Zespołu Orzekającego w sprawie o sygn.: KER/219/21.

¹²¹ Uchwała Nr ZO/082/21u z dnia 16 czerwca 2021 r. Zespołu Orzekającego w sprawie o sygn.: KER/054/21.

Wreszcie w grudniu 2020 r. Związek Stowarzyszeń Rada Reklamy uruchomił inicjatywę Zielony Projekt w celu zwalczania *greenwashingu* i w celu promowania etycznej komunikacji w reklamie środowiskowej.

vii. Zmowa w prawie cywilnym,¹²²

Zmowa cywilna nie jest podstawą roszczeń istniejącą w prawie polskim.

Funkcjonalnym odpowiednikiem roszczenia opartego o znowę cywilną, choć tylko w pewnym zakresie, byłoby roszczenie oparte na oszustwie, przepisach o ochronie konsumentów lub przepisach o konkurencji/antymonopolowych (te ostatnie przepisy mają zastosowanie wyłącznie w przypadku nadużycia pozycji dominującej przedsiębiorstwa lub porozumień zakłócających konkurencję na rynku właściwym, dlatego trudno je stosować w postępowaniach przeciwko prywatnym korporacjom dotyczących zmian klimatu). Przedsiębiorstwo, które podjęło działania mające na celu wprowadzenie opinii publicznej w błąd w odniesieniu do nauki o globalnym ociepleniu w celu opóźnienia świadomości opinii publicznej na temat zmian klimatu i ich skutków, może ponieść odpowiedzialność zgodnie z ustawą o zwalczaniu nieuczciwych praktyk rynkowych. Ustawa definiuje jako nieuczciwą praktykę rynkową, która między innymi wprowadza w błąd lub jest agresywna lub zniekształca zachowanie ekonomiczne konsumenta w odniesieniu do oferowanego produktu.¹²³ Oprócz odpowiedzialności karnej ustawa stanowi, że osoba poszkodowana przez nieuczciwą praktykę rynkową może wystąpić na drogę sądową przeciwko przedsiębiorstwu, który ją stosuje, w tym poprzez złożenie roszczenia o odszkodowanie w oparciu o ogólny mechanizm odpowiedzialności cywilnej¹²⁴ tj., art. 415 Kodeksu cywilnego w przypadku czynu niedozwolonego, lub w oparciu o prawo kontraktowe, gdy strony sporu łączą umowa.

viii. Odpowiedzialność cywilna za produkt,

Odpowiedzialność za produkt została wprowadzona stosunkowo niedawno w polskim Kodeksie cywilnym¹²⁵, w wyniku wdrożenia prawa unijnego. U jej podstaw leży odpowiedzialność producentów za wszelkie szkody spowodowane wadliwym/niebezpiecznym produktem. „Produkt” oznacza rzecz ruchomą, nawet jeżeli jest ona zintegrowana lub wzajemnie połączona z inną rzeczą ruchomą lub nieruchomą; obejmuje także energię. Produkt jest wadliwy, gdy nie zapewnia

---

¹²² Zmowa w prawie cywilnym polega na zawarciu umowy pomiędzy dwiema lub więcej stronami w celu pozbawienia osoby trzeciej jej praw lub oszukania jej w celu osiągnięcia nielegalnego celu. Tego typu podstawa roszczeń była skutecznie podnoszona w sprawach dotyczących niebezpiecznych produktów, takich jak azbest czy tytoń. Jak dotąd w procesach dotyczących zmian klimatu, zmowa w prawie cywilnym nie była szerzej rozpatrywana przez sądy. Więcej informacji o tej podstawie roszczeń jest dostępnych na stronie Brytyjskiego Instytutu Prawa Międzynarodowego i Porównawczego w zakładce dotyczącej raportu porównawczego o procesach sądowych przeciwko korporacjom dotyczących zmian klimatu.

¹²³ Art. 4 i 5 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z 2007 r.

¹²⁴ Art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z 2007 r.

¹²⁵ A Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, wydanie piąte, Oficyna 2010.

bezpieczeństwa, którego osoba go używająca ma prawo oczekiwać. Oceniając, czego ogólnie można oczekiwać w odniesieniu do produktu, s[ł]y bior[ę] pod uwag[ę] sposób, w jaki produkt został wprowadzony do obrotu, czas i okoliczności, w których został wprowadzony do obrotu, a także wszelkie informacje i instrukcje przedstawione konsumentom wraz z produktem lub w związku z nim. Producent ponosi odpowiedzialność za szkodę materialną tylko wtedy, gdy uszkodzony towar był przeznaczony do osobistego u[ży]tku konsumenta.¹²⁶ W odniesieniu do artykułu 449³ Kodeksu cywilnego, który dotyczy tego, kiedy producent nie jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, w doktrynie istnieje spór czy ciężar dowodu, że produkt spowodował szkodę, ponieważ był wadliwy, nawet jeśli wada nie istniała w produkcie w momencie wprowadzenia go do obrotu, powinien spoczywać na powodzie.¹²⁷ Taki dowód może być trudny lub niemożliwy do przeprowadzenia. Nie ma jednak zgody ekspertów prawa by w takich przypadkach stworzyć domniemanie istnienia tej przesłanki na korzyść powoda; część doktryny twierdzi, że s[ł]y mog[ę] złagodzić ryzyko powoływania się na taki dowód, polegając na mechanizmach domniemań faktycznych i dowodów *prima facie*.¹²⁸

ix. Odpowiedzialność ubezpieczeniowa,

Ubezpieczenie od odpowiedzialności za potencjalne straty wynikające z zanieczyszczenia środowiska wciąż nie jest powszechne w Polsce,¹²⁹ mimo że główne towarzystwa ubezpieczeniowe mają w swojej ofercie ubezpieczenia środowiskowe.¹³⁰ W literaturze przyjmuje się, że źródłami ryzyka ekologicznego mogą być: u[ży]tkowanie środowiska, ingerencja w nie, wpływ sił natury oraz konsekwencje decyzji prawnych i administracyjnych. Szkody ekologiczne mogą dotyczyć bezpośrednich szkód w środowisku, szkód wyrządzonych osobie lub mieniu, szkód w środowisku jako dobru wspólnemu oraz szkód w zasobach naturalnych wykorzystywanych przez jednostkę.¹³¹ Jednak najczęściej zakres ubezpieczenia będzie dotyczył ochrony finansowej przed pewnymi rodzajami kosztów związanych ze środowiskiem, które ubezpieczony może być zobowiązany do poniesienia, w tym ewentualnych kosztów sądowych sporów środowiskowych. Jedno z badań z 2004 r. wykazało, że sektorem, który najczęściej

---

¹²⁶ Artykuł 449² Kodeksu cywilnego.

¹²⁷ T Bielska-Sobkiewicz, „Art. 449³” [w:] J Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, Wolters Kluwer 2018, str. 1139-40.

¹²⁸ C [u]ławska [w:] G Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Tom I, Lexis Nexis 2011, str. 722.

¹²⁹ M Rutkowska, A Sulich, J Pakulska, „Ubezpieczenia środowiskowe w Polsce i wybranych krajach UE”, 3 ZN *WSH Zarządzanie* 2017, str. 88; G Sordyl, M Płonka, „Ubezpieczenie ekologiczne jako metoda finansowania ryzyk w górnictwie”, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 1/2010, str. 103.

¹³⁰ Zobacz np. ERGO Hestia, *EKO Hestia*, wiadomość dostępna na stronie <<https://www.ergohestia.pl/dla-firmy/oc/eko-hestia/>>, strona ostatnio sprawdzona 5 marca 2023 r.; AIG, *Ubezpieczenie środowiskowe*, informacja dostępna na stronie <<https://www.aig.pl/content/dam/aig/emea/poland/documents/brochures/przewodnik-ubezpieczenia-srodowiskowych-brochure.pdf>>, strona ostatnio sprawdzona 5 marca 2023 r.

¹³¹ D Maśniak, *Ubezpieczenia ekologiczne*, Kantor 2003, str. 119.

korzysta z ubezpieczenia środowiskowego, jest sektor przemysłowy, w szczególności przedsiębiorstwa odpowiedzialne za produkcję i dostarczanie energii elektrycznej, gazu i wody.¹³² Sektory górnictwa i wydobywania surowców mineralnych również wykazały znaczną zależność od ubezpieczenia szkód środowiskowych.¹³³ W polskim prawie brak jest ogólnego obowiązku ubezpieczenia, dlatego zmiany w tym obszarze bardziej prawdopodobne są w wyniku modyfikacji prawa europejskiego niż wewnętrznych reform. Brak jest informacji o pozwach sądowych wnoszonych przez korporacje przeciwko ubezpieczycielom z tytułu odmowy pokrycia roszczeń związanych z ochroną środowiska lub zmianami klimatu. Nie ma także żadnych sygnałów, aby ubezpieczyciele uznawali którykolwiek region Polski za bardziej narażony na skutki zmian klimatu.

x. **Bezpodstawne wzbogacenie,**

Zgodnie z artykułem 405 polskiego Kodeksu cywilnego, kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości. Obowiązek wydania korzyści dotyczy przede wszystkim wydania korzyści w naturze; dopiero gdy wydanie korzyści w naturze nie jest możliwe, istnieje obowiązek zwrotu jej wartości. Istnieją cztery przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia, które muszą być spełnione łącznie:¹³⁴ wzbogacenie jednego podmiotu, zubożenie drugiego podmiotu, związek między wzbogaceniem a zubożeniem, i brak podstawy prawnej dla wzbogacenia.¹³⁵ W porównaniu z odpowiedzialnością cywilną za czyny niedozwolone, powód nie musi dowodzić, kiedy szkoda powstała, jaka była jej wysokość ani związku przyczynowego między szkodą a czynami wzbogaconego i jego winą lub niedbalstwem. Jeśli chodzi o przedawnienie, w doktrynie przeważa pogląd, że należy stosować terminy przedawnienia zgodnie z art. 118 polskiego Kodeksu cywilnego, tj. sześcioletni okres przedawnienia, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – okres trzyletni. W polskiej doktrynie bezpodstawne wzbogacenie nie było jak dotąd brane pod uwagę jako podstawa roszczeń w sporach dotyczących zmian klimatu; według naszych informacji nie ma

---

¹³² G Sordyl, M Płonka, „Ubezpieczenie ekologiczne jako metoda finansowania ryzyk w górnictwie”, *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 1/2010, str. 100.

¹³³ *Idem*.

¹³⁴ P Horosz, „Art. 405” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 920, który także wskazuje, że członek doktryny łączy pierwszą i drugą przesłankę w jeden warunek; zobacz także W Dubis, „Art. 405” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 842.

¹³⁵ Sąd Apelacyjny w Łodzi, wyrok z dnia 17 czerwca 2015 r., I Aca 1781/14, Legalis; K Pietrzykowski [w:] K Pietrzykowski (red.), *Komentarz KC*, Tom 1, 2018, str. 1372; P Horosz, „Art. 405” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck, Warszawa 2020, str. 920; K Mularski [w:] M Gutowski, *Komentarz KC*, Tom 1, C.H. Beck 2016, str. 1528.

także żadnego wyroku polskich sądów w sprawie roszczenia o bezpodstawne wzbogacenie w sporze dotyczącym środowiska.

D. Prawo finansowe i prawo spółek

W Polsce jak dotąd nie odbyła się szeroka debata w doktrynie i wśród ekspertów prawnych na temat zastosowania prawa spółek i prawa finansowego w zakresie odpowiedzialności przedsiębiorstw za zmiany klimatu, choć podejmowane są konkretne projekty mające na celu opracowanie rozwiązań dotyczących należytej staranności biznesowej w dziedzinie praw człowieka.¹³⁶ Ponadto niektóre badania przeprowadzone na szczeblu regionalnym i europejskim, choć nieobejmujące bezpośrednio jurysdykcji polskiej, są uznawane za mające zastosowanie również do polskich przedsiębiorstw. Tak jest w przypadku raportu¹³⁷ dotyczącego wytycznych w zakresie zrównoważonego raportowania, w tym celów dotyczących zmian klimatu, przygotowanego dla czeskiej Giełdy Papierów Wartościowych i czeskich przedsiębiorstw, na którego zaleceniach ze względu na ich międzynarodowy i europejski charakter mogłyby polegać również polskie przedsiębiorstwa.¹³⁸ Raport odnosi się do wniosku Komisji Europejskiej, wydanego 23 lutego 2022 r., dotyczącego unijnych przepisów w sprawie obowiązkowej należytej staranności korporacyjnej (dyrektywa w sprawie należytej staranności w zakresie zrównoważonego rozwoju). Podkreśla się w nim, że jeśli dyrektywa zostanie przyjęta, ofiary szkód, którym można było zapobiec lub które można było złagodzić, mogły mieć prawo do wniesienia roszczenia z tytułu odpowiedzialności cywilnej do sądów krajowych.¹³⁹ W tym kontekście dyrektywa w sprawie należytej staranności może opierać się na istniejących systemach odpowiedzialności przedsiębiorstw i standardach staranności.¹⁴⁰

W odniesieniu do przepisów krajowych, istnieją spory prawne dotyczące zmian klimatu, w których powodowie korzystali z instrumentów prawnych z zakresu Kodeksu spółek

---

¹³⁶ Narodowe Centrum Nauki, *Należyta staranność przedsiębiorstw w zakresie praw człowieka - studium implementacji w prawie krajowym*, studium dostępne na stronie

<https://projekty.ncn.gov.pl/index.php?projekt_id=519696>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

¹³⁷ Deloitte i Frank Bold Advisory, *Sustainability Reporting Guidelines Promoting better corporate practices in response to growing market expectations by enhancing environmental, social and governance (ESG) reporting in the Czech Republic*, raport dostępny na stronie <<https://www.pse.cz/en/sustainable-investing>>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

¹³⁸ Frank Bold, „Pierwszy kompleksowy przewodnik po raportowaniu ESG według nowych europejskich standardów. Frank Bold współautorem wytycznych”, 8 marca 2023 r., informacja dostępna na stronie <<https://blog.frankbold.pl/pierwszy-kompleksowy-przewodnik-po-raportowaniu-esg-wedlug-nowych-europejskich-standardow-frank-bold-wspolautorem-wytycznych/>>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

¹³⁹ Deloitte i Frank Bold Advisory, *Sustainability Reporting Guidelines Promoting better corporate practices in response to growing market expectations by enhancing environmental, social and governance (ESG) reporting in the Czech Republic*, str. 24.

¹⁴⁰ I Jędrzejowska-Schiffauer, P Schiffauer, “Human Rights Due Diligence As Part Of Corporate Risk Management: Insights From The EU Policy Debate”, XXIII (2) *European Research Studies Journal*, 2020, str. 981, którzy wskazują także, że ‘[i]n the European legal tradition a well-established principle of tort law allows for ascribing blameworthiness and thus also liability to a defendant who infringed on his obligation of the legal standard of care (due diligence).’

handlowych. W 2018 r. ClientEarth, działając jako udziałowiec mniejszościowy, zażądał unieważnienia przez sąd uchwały podjętej na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy Enei dotyczącej planowanej budowy elektrowni węglowej Ostrołęka C. W komunikatach prasowych, Fundacja informowała, że był to pierwszy tego rodzaju pozew na świecie.¹⁴¹ ClientEarth zakwestionował uchwałę, powołując się między innymi na to, że: (i) była niedopuszczalną instrukcją dla zarządu spółki, a zatem była prawnie nieważna oraz (ii) zaszkodziłaby interesom ekonomicznym spółki i dlatego powinna zostać unieważniona. Sąd orzekł na korzyść ClientEarth uznając zasadność pierwszego argumentu – tj. że uchwała wyrażająca zgodę na budowę elektrowni była prawnie nieważna. Uczyniło to zbindym ustalenie, czy tego typu inwestycja zaszkodziłaby interesom ekonomicznym spółki w oparciu o ryzyka finansowe związane z klimatem.¹⁴² Ostatecznie w 2020 r. spółka zawiesiła finansowanie tej inwestycji.¹⁴³

E. Prawo ochrony konsumenta

Ochronę konsumentów gwarantuje artykuł 76 Konstytucji RP. Przepisy dotyczące praw konsumentów zawarte są także w ustawach, np. ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów, ustawie o prawach konsumenta (mającej zastosowanie do umów zawieranych z konsumentami) oraz przepisach z zakresu prawa bankowego, finansowego, mieszkaniowego, energetycznego i handlowego. Zgodnie z ustawą o ochronie konkurencji i konsumentów głównym organem odpowiedzialnym za realizację polityki ochrony konsumenta jest Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: UOKiK), który ma prawo wszczynać postępowania administracyjne w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów i nakładać na przedsiębiorców kary pieniężne za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów. Taką praktyką może być *greenwashing*, czyli wywoływanie u konsumenta poczucia, że reklamowane towary są wytworzone lub spełniają wymogi ekologii i ochrony środowiska; taka praktyka spowodować nałożenie kary w wysokości nie większej niż 10 % obrotu osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary.¹⁴⁴ Do tej pory Urząd nałożył tylko jedną karę pieniężną za *greenwashing*. W 2020 r. nałożył karę pieniężną w wysokości ponad 120 mln zł na Volkswagen Group Polska za wprowadzanie konsumentów w błąd co do poziomu emisji spalin ich samochodów i dostarczanie swojej sieci dystrybutorów wytycznych

---

¹⁴¹ "Pierwszy pozew klimatyczny. Enea pozwana przez Fundację ClientEarth za Ostrołękę", 28 października 2018 r., artykuł dostępny na stronie <<https://www.parkiet.com/energetyka/art20344121-pierwszy-pozew-klimatyczny-enea- pozwana-przez-fundacje-clientearth-za-ostroleke>>, strona ostatnio sprawdzona 31 marca 2023 r.

¹⁴² ClientEarth, "Major court win shows power of corporate law to fight climate change", 1 sierpnia 2019 r., informacja dostępna na stronie <<https://www.clientearth.org/latest/latest-updates/news/major-court-win-shows-power-of-corporate-law-to-fight-climate-change/>>, strona ostatnio sprawdzona 3 kwietnia 2023 r.

¹⁴³ "Zwycięstwo klimatyczne: Energa i Enea zawieszają finansowanie elektrowni Ostrołęka C", 14 lutego 2020 r., informacja dostępna na stronie <<https://www.clientearth.pl/najnowsze-dzialania/artykuly/zwyciestwo-klimatyczne-energa-i-enea-zawieszaja-finansowanie-elektrowni-ostroleka-c/>>, strona ostatnio sprawdzona 1 listopada 2024 r.

¹⁴⁴ Artykuł 106 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

mających na celu odrzucanie skarg dotyczących tych poziomów.¹⁴⁵ Prezes UOKiK rozpatruje również odwołania przedsiębiorców od decyzji inspektorów Inspekcji Handlowej. W wyniku tych odwołań wydano kilka decyzji w sprawach dotyczących greenwashingu. Jednak kary pieniężne w tych postępowaniach były symboliczne.

F. Przepisy dotyczące oszustw

Oszustwo może podlegać zarówno odpowiedzialności karnej¹⁴⁶ jak i deliktowej. Zgodnie z odpowiedzialnością deliktową powód musiałby udowodnić istnienie klasycznych przesłanek odpowiedzialności cywilnej deliktowej, tj. powstanie szkody, czynu bezprawnego, winy oraz związku przyczynowego między czynem bezprawnym a szkodą. Jeśli strony są związane umową, oszustwo popełnione przez jedną z nich w celu zawarcia umowy uczyniłoby ją nieważną zgodnie z przepisami polskiego Kodeksu cywilnego dotyczącymi wadliwej zgody. Konsument, który zawarł nieuczciwą umowę lub spotkał się z nieuczciwą praktyką, może mieć podstawę do dochodzenia roszczeń na podstawie przepisów ochrony konsumenta.

G. Odpowiedzialność z zakresu niewykonania zobowiązań

Odpowiedzialność z zakresu niewykonania zobowiązań wynika z art. 471 Kodeksu cywilnego, który stanowi, że dłużnik jest zobowiązany do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania.¹⁴⁷ Przesłankami zaistnienia odpowiedzialności są: czyn (np. niewykonanie), szkoda i związek przyczynowy między nimi. Na zasadach określonych w art. 471 domniemywa się winę dłużnika.¹⁴⁸ Część doktryny twierdzi, że przepis ten dotyczy wyłącznie szkód materialnych.¹⁴⁹ Inni eksperci prawni utrzymują, że obejmuje on również szkody w dobrach niematerialnych, a zatem można się na niego powołać w przypadku niektórych umów szczególnych, np. na usługi medyczne lub usługi turystyczne w przypadku zrujnowanych wakacji. Obecnie nie toczy się żaden proces sądowy oparty na przepisie dotyczącym zobowiązań umownych w zakresie dotyczącym zmian klimatu.

---

¹⁴⁵ Decyzja UOKiK, nr. decyzji DOZIK-2/2020.

¹⁴⁶ Artykuł 286 polskiego Kodeksu karnego.

¹⁴⁷ Polski Kodeks cywilny nie zawiera żadnego szczególnego przepisu, który miałby zastosowanie wyłącznie do odpowiedzialności kontraktowej. Zatem teoretycznie przynajmniej art. 471 mógłby być podstawą roszczeń również w przypadku odpowiedzialności za czyny niedozwolone. Pogląd T Szanciło w zakresie odpowiedzialności za umowy zobacz w T Szanciło, „Art. 471” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 1038.

¹⁴⁸ T Szanciło, „Art. 471” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie drugie, C.H. Beck 2020, str. 1043.

¹⁴⁹ K Zagrobelny, „Art. 471” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Komentarz KC*, C.H. Beck 2017, para. 11; W Borysiak, „Art. 471” [w:] K Osajda (red.), *Komentarz KC*, Legalis 2018, para. 59-60 (wraz z odniesieniami do literatury i orzecznictwa); wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 czerwca 2016, I Aca 254/16.

H. Przepisy w zakresie planowania i udzielania pozwoleń

W przypadku przepisów z zakresu planowania i wydawania pozwoleń, postępowanie prawne będzie regulowane prawem administracyjnym i ukierunkowane na możliwość kwestionowanie decyzji wydanych przez organy państwowe. W wielu przypadkach działalności gospodarczej firmy muszą uzyskać decyzję środowiskową dla swojej inwestycji.¹⁵⁰ Obywatele i organizacje ekologiczne mają prawo uczestniczyć w postępowaniu administracyjnym i kwestionować decyzje z niego wynikające na podstawie przepisów polskiej ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko i ustawy - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Mogą również zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich, który może skierować do odpowiednich organów państwowych zapytanie o konkretne postępowania lub dołączyć do postępowania sądowego i przedstawić swoje argumenty i opinię na temat roszczenia. Wreszcie, zgodnie z artykułem 325 u.o.ś., odpowiedzialność cywilna za szkodę w środowisku nie jest wyłączona w przypadku działalności, która została przeprowadzona na podstawie decyzji administracyjnej i w jej granicach (patrz rozwinięcia powyżej dotyczące artykułu 325). Przepis ten odnosi się do szkody, która została wyrządzona środowisku, dlatego reguły określone w tym przepisie będą miały zastosowanie wyłącznie wobec odpowiedzialności odszkodowawczej.¹⁵¹

W sporach prawnych dotyczących kopalni Turów¹⁵², prowadzonej przez PGE - państwową firmę energetyczną, organizacje ekologiczne i niemiecka gmina zaskarżyły dwie decyzje środowiskowe wydane przez polskie ministerstwo klimatu o przedłużeniu koncesji na wydobycie węgla brunatnego, najpierw do 2026 r., a następnie do 2044 r. Powodowie argumentowali, że działalność kopalni negatywnie wpływa na klimat, środowisko i krajowe zasoby wodne.¹⁵³ W lipcu 2023 r. Naczelny Sąd Administracyjny w Polsce uchylił postanowienie sądu niższej instancji o wstrzymaniu wykonania decyzji środowiskowej w sprawie kopalni Turów. 31 sierpnia 2023 r. sąd niższej instancji, który nadal musi rozstrzygnąć, czy decyzja środowiskowa została wydana zgodnie z prawem, zawiesił postępowanie sądowe w tej sprawie.

W 2015 r. organizacje ekologiczne, mieszkańcy i właściciele gruntów zaskarżyli decyzję wydaną przez władze lokalne w Tczewie o udzieleniu pozwolenia na budowę

---

¹⁵⁰ Artykuł 71 i następne o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

¹⁵¹ B Rakoczy, „Art. 325” [w:] Z Bukowski, E K Czech, K Karpus, B Rakoczy (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie pierwsze, Lexis Nexis 2013, str. 326.

¹⁵² Czechy przeciwko Polsce, szczegóły postępowania dostępne na stronie <<http://climatecasechart.com/non-us-case/czech-republic-v-poland-mine-de-turow/>>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

¹⁵³ J Wojączyk, „Ekolodzy zaskarżyli przedłużenie koncesji dla kopalni Turów”, *Interia*, 28 lutego 2023 r., artykuł dostępny na stronie <<https://zielona.interia.pl/polityka-klimatyczna/polska/news-ekolodzy-zaskarza-przedluzenie-koncesji-dla-kopalni-turow,nld,6625788>>, strona ostatnio sprawdzona 19 marca 2023 r.

największej elektrowni w Polsce. Elektrownia Północ miała składać się z dwóch bloków o mocy 800 MW każdy, których uruchomienie zaplanowano na 2020 r. Powodowie twierdzili, że władze lokalne zignorowały szkodliwy wpływ inwestycji na środowisko i nie zastosowały się do procedur konsultacji społecznych. Po długiej batalii prawnej, Naczelny Sąd Administracyjny w 2019 r. wydał odmowną decyzję w sprawie budowy inwestycji.

2. Procedura procesowa i dowodowa

A. Uczestnicy postępowania

i. Powodowie

Sprawy dotyczące ochrony klimatu mogą być wnoszone przez osoby fizyczne, organizacje pozarządowe i grupy powodów. Każda osoba fizyczna i prawna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych może pozywać i być pozywana w postępowaniu cywilnym zgodnie z art. 64 Kodeksu postępowania cywilnego. W sprawach dotyczących ochrony środowiska organizacje pozarządowe mogą również, w zakresie swoich obowiązków ustawowych, wytaczać powództwo w imieniu osoby fizycznej lub samodzielnie wszczynać postępowanie, gdy powództwo opiera się na u.o.ś. Organizacje ekologiczne mogą również uczestniczyć w postępowaniu administracyjnym w sprawach w interesie publicznym.¹⁵⁴

Powództwa na podstawie przepisów Kodeksu spółek handlowych zostały w Polsce wniesione przez akcjonariuszy.

Obie korporacyjne sprawy klimatyczne oparte na u.o.ś. zostały wszczęte przez organizacje ekologiczne (Greenpeace i ClientEarth).

ii. Pozwani

Do tej pory roszczenia cywilne były kierowane przeciwko firmom z sektora energetycznego (Enea, PGE) i motoryzacyjnego (Volkswagen). Plany dotyczące rozwoju elektrowni były kwestionowane w postępowaniach administracyjnych (w których pozwaniymi były organy władzy publicznej). Przedsiębiorstwa z różnych sektorów (w tym instytucje finansowe) były pozywane za praktyki *greenwashingu*. Skarb Państwa i władze lokalne były również pozywane na podstawie prawa cywilnego za bezczynność w podejmowaniu środków zapobiegających zanieczyszczeniu powietrza, odpowiedzialność za zmiany klimatu i naruszenie dóbr osobistych z tego powodu. Nie jest wykluczone, że kolejne postępowania klimatyczne będą wszczynane przeciwko przedsiębiorstwom z innych branż.

---

¹⁵⁴ M Adamczak-Retecka, *Odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody klimatyczne z perspektywy prawa Unii Europejskiej*, Gdańsk 2017, str. 200. Jednakże, w 2021 r. sądy administracyjne orzekły, że obywatele i organizacje pozarządowe nie mogą zaskarżać programów ochrony powietrza (związanych z regionalną walką ze smogiem). W związku z tym na Polskę została wniesiona skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotycząca naruszenia prawa do rzetelnego procesu sądowego i prawa do skutecznego środka odwoławczego.

iii. Osoby trzecie przystępujące do procesu cywilnego

Zgodnie z artykułami 8 oraz 61 i 62 Kodeksu postępowania cywilnego organizacja ekologiczna w roszczeniach środowiskowych powinna móc: wytoczyć powództwo we własnym imieniu, ale tylko w sytuacjach przewidzianych przez u.o.ś.; wytoczyć powództwo w imieniu osoby fizycznej, ale tylko w ramach jej celów statutowych i za pisemnym upoważnieniem tej osoby; przyłączyć się do osoby fizycznej w sprawie już wytoczonej, ale tylko w ramach jej celów statutowych i za pisemnym upoważnieniem tej osoby.¹⁵⁵ Mimo że interwencja organizacji ekologicznych na podstawie polskiego Kodeksu postępowania cywilnego jest podobna do udziału interwenienta wtórnego, organizacje te nie są w rzeczywistości interwenientami wtórnymi ani nie są uważane za niezależnych interwenientów trzecich.¹⁵⁶ Alternatywnie, zgodnie z artykułem 63 Kodeksu postępowania cywilnego, organizacja ekologiczna może przedstawić sądowi opinię mającą znaczenie dla sprawy, nie tylko z własnej inicjatywy, ale również z inicjatywy sądu (doktryna prawna nie jest jednomyślna w tym ostatnim punkcie).¹⁵⁷ Eksperti prawni twierdzą, że przepis ten może mieć istotne znaczenie w praktyce, gdyż postępowania dotyczące ochrony własnego interesu i interesu publicznego mają odmienny charakter.¹⁵⁸

Artykuł 323 ust. 2 u.o.ś. daje prawo do wniesienia roszczenia związanego z bezprawnym oddziaływaniem na środowisko Skarbowi Państwa, jednostce samorządu terytorialnego, a także organizacji ekologicznej, jeżeli zagrożenie lub naruszenie dotyczy środowiska jako dobra wspólnego. Prawo wynikające z tego przepisu jest bliskie *actio popularis*, ponieważ dąży do ochrony środowiska jako dobra wspólnego;¹⁵⁹ jednak ustawa nie daje prawa żadnemu obywatelowi do wniesienia takiego roszczenia. Prawo do pozwu przysługuje wyłącznie osobom, które poniosły lub mogą ponieść szkodę w wyniku bezprawnego oddziaływania na środowisko.¹⁶⁰ Aby organizacja ekologiczna mogła wnieść pozew na podstawie u.o.ś., musi ona udowodnić szkodę wyrządzoną środowisku rozumianemu jako dobro wspólne.

---

¹⁵⁵ B Iwańska, *Koncepcja „skargi zbiorowej” w prawie ochrony środowiska*, Lex 2013, str. 615-16. Art.

¹⁵⁷ B Iwańska, *Koncepcja „skargi zbiorowej” w prawie ochrony środowiska*, Lex 2013, str. 617; M Sychowicz [w:] K Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, str. 284; *contra* P Telenga, „Komentarz aktualizowany do Art. 63 Kodeksu postępowania cywilnego” [w:] A Jakubecki (red.), *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, Lex 2011.

¹⁵⁸ K Gruszecki, „Art. 323” [w:] K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, WKP 2022.

¹⁵⁹ K Gruszecki, „Art. 323” [w:] K Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, WKP 2022.

¹⁶⁰ B Rakoczy, „Art. 323”, str. 594.

B. Jak sądy rozstrzygają następujące kwestie:

i. Legitymacja procesowa

O istnieniu lub braku legitymacji procesowej decyduje prawo materialne związane z podstawą sporu między stronami.¹⁶¹ Strona ma legitymację procesową, gdy na podstawie przepisów prawa materialnego jest uprawniona do występowania w konkretnym procesie cywilnym jako powód lub pozwany, tj. gdy stosunek prawny wiążący strony z procesem powoduje zarówno prawo powoda do złożenia określonego żądania, jak i obowiązek pozwanego do spełnienia roszczenia. Sąd ocenia istnienie legitymacji w chwili rozstrzygania istoty sprawy. W doktrynie nie jest jednak jasne, czy brak legitymacji procesowej – czynnej czy biernej – musi skutkować odrzuceniem powództwa czy jego oddaleniem. Legitymacja procesowa organizacji pozarządowych została ograniczona pod względem podmiotowym i osobowym roszczenia. Zgodnie z wykładnią art. 61 ust. 1-2 Kodeksu postępowania cywilnego organizacja pozarządowa może dochodzić praw osób fizycznych wyłącznie w postępowaniu cywilnym. Z kolei ograniczenie przedmiotowe dotyczy katalogu roszczeń zawartych w art. 61 ust. 1 Kodeksu postępowania cywilnego, do których organizacje pozarządowe mają legitymację procesową. Należą do nich sprawy o alimenty, dotyczące ochrony środowiska, ochrony konsumentów, ochrony praw własności przemysłowej oraz ochrony równości i niedyskryminacji poprzez nieuzasadnione bezpośrednie lub pośrednie różnicowanie praw i obowiązków obywateli. Roszczenie z tytułu ochrony środowiska będzie również dopuszczalne w powództwach o naruszenie dóbr osobistych dotkniętych działalnością zagrażającą lub naruszającą środowisko, na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego lub u.o.ś.¹⁶²

Sprawy wymienione w art. 61 Kodeksu postępowania cywilnego muszą także wchodzić w skład zadań statutowych organizacji pozarządowych. Ponadto – zgodnie z art. 61 ust. 3 Kodeksu postępowania cywilnego – za zgodą przedsiębiorcy, wyrażoną na piśmie, organizacja, której jest członkiem, może na jego rzecz wytoczyć powództwo lub przystąpić do niego w toczącym się postępowaniu związanym z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą. Organizacja pozarządowa nie działa wyłącznie jako przedstawiciel osoby prawnej, ale jej pozycja w postępowaniu jest podobna do pozycji interwenienta ubocznego.¹⁶³

Z powyższego wynika, że warunkiem uzyskania legitymacji procesowej przez organizację pozarządową we wszystkich tych przypadkach jest uzyskanie pozwolenia

---

¹⁶¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 29 lipca 2016 r., II Ca 464/16.

¹⁶² Sąd Apelacyjny w Poznaniu, postanowienie z dnia 20 grudnia 2021 r., IACz 403/21, postanowienie dostępne na stronie <http://climatecasechart.com/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2021/20211220_15778_decision.pdf>.

¹⁶³ A Partyk, „Art. 61” [w:] O M Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, Wolters Kluwer 2020, str. 228.

na wniesienie pozwu lub przystąpienie do postępowania. Niedopełnienie tego obowiązku nie będzie stanowiło wady formalnej, którą można usunąć na podstawie art. 130 Kodeksu postępowania cywilnego, lecz raczej brak legitymacji procesowej.¹⁶⁴ Zgodnie z ugruntowaną opinią w doktrynie prawnej, gdy organizacja pozarządowa wnosi pozew lub uczestniczy w postępowaniu na podstawie art. 61 Kodeksu postępowania cywilnego, sąd sprawdza, czy ww. organizacja prowadzi działalność gospodarczą, czy przedmiot sporu dotyczy jednej ze spraw wskazanych w art. 61 ust. 1 i 3 Kodeksu postępowania cywilnego i czy mieści się on w zakresie zadań ustawowych organizacji.¹⁶⁵

ii. Jurysdykcja sądów cywilnych¹⁶⁶

Polskie przepisy prawne dotyczące możliwości dochodzenia roszczeń nie uwzględniają rozważań podobnych do doktryny kwestii politycznych obowiązujących w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

Artykuł 199 polskiego Kodeksu postępowania cywilnego stanowi jedynie, że sąd odrzuci pozew, jeżeli droga sądowa jest niedopuszczalna, tj. jeżeli sprawa nie dotyczy praw i obowiązków wynikających z prawa cywilnego.¹⁶⁷ Pojęcie praw i obowiązków jest rozumiane w polskiej doktrynie prawnej jako roszczenie o ochronę prawną wchodzące w zakres stosunku osobistego, rodzinnego lub majątkowego istniejącego między podmiotami uważanymi za równoprawne podmioty.¹⁶⁸ Roszczenia środowiskowe oparte na przepisach Kodeksu cywilnego są uważane za sprawy prawa cywilnego. Jeśli chodzi o roszczenia dotyczące zmian klimatycznych, co najmniej jeden sąd, choć jedynie pośrednio, potwierdził, że powinny być one również uznawane za dopuszczalne przed sądami cywilnymi. Sprawa dotyczyła obywatela pozywającego Skarb Państwa za naruszenie dóbr osobistych w związku z beczynnością państwa w celu łagodzenia zmian klimatycznych. Chociaż pozew został oddalony, sąd go nie

---

¹⁶⁴ Zobacz np. J Jagieła, „Zgoda osoby fizycznej na wszczęcie postępowania i przystąpienie do niej przez organizację pozarządową”, *Przegląd Sądowy*, 2015/2, str. 14; E Rudkowska-Ząbczyk, „Komentarz do Art. 61 k.p.c.” [w:] E Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2020, para. 11; *contra* M Kaczyński, M Sorysz, „Komentarz do Art. 61 k.p.c.” [w:] A Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–424*¹², vol. I A, n. 4; A Kościółek, „Udział organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym w świetle nowelizacji KPC z 16.9.2011 r.”, *Monitor Prawniczy* 2012/21, str. 1135.

¹⁶⁵ M Maciejewska-Szałas, „Organizacje pozarządowe i formy ich uczestnictwa w postępowaniu cywilnym”, *Gdańskie Studia Prawnicze* 2017/2, str. 128; J Jagieła, „Udział organizacji pozarządowych w postępowaniu cywilnym dla ochrony praw obywateli”, *Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji, Akademia im. J. Długosza w Częstochowie*, 2014/1(9), str. 40–41; F Manikowski, „Legitymacja procesowa w przypadku dochodzenia roszczeń przez pacjenta”, *Prawo w działaniu*, 48/2021, str. 175.

¹⁶⁶ Z ang. *justiciability* określa problematykę oceny przez sądy dopuszczalności spraw w postępowaniach cywilnych. Sądy opierają się na zestawie zasad prawnych, doktryn i reguł proceduralnych, które koncentrują się między innymi wokół takich pojęć, jak podział władzy, doktryna kwestii politycznej, czy istnienie rzeczywistego sporu, a także wykonalność i możliwość uzyskania zadośćuczynienia.

¹⁶⁷ T Szanciło, „Art. 199” [w:] T Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, wydanie drugie, C.H. Beck 2023, str. 873.

¹⁶⁸ P Feliga, „Art. 1” [w:] T Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, wydanie drugie, C.H. Beck 2023, str. 7.

odrzuć. ¹⁶⁹ Podobne sprawy przeciwko Skarbowi Państwa wniesione do sądów cywilnych z powodu zanieczyszczenia powietrza nie zostały zakwestionowane przez sądy cywilne jako wykraczające poza ich jurysdykcję, ¹⁷⁰ podobnie jak sprawy prowadzone na podstawie art. 323 u.o.ś. ¹⁷¹

iii. Jurysdykcja

Jurysdykcja w sprawach dotyczących spraw transgranicznych będzie w Polsce regulowana przez rozporządzenie Bruksela Ibis. W niektórych kwestiach polskie sądy mogą mieć trudności z prawidłową interpretacją rozporządzenia, czego przykładem może być pozew zbiorowy złożony przez polskich konsumentów przeciwko Volkswagenowi za jego rolę w skandalu Diesel. W tej sprawie, zarówno Sąd Okręgowy w Warszawie jak i Sąd Apelacyjny w Warszawie oddaliły pozew z powodu braku jurysdykcji polskich sądów nad sprawą. ¹⁷² Polskie sądy orzekły, że polscy właściciele samochodów powinni wnieść swoje roszczenia przeciwko producentowi w Niemczech, gdzie znajduje się siedziba główna firmy albo w miejscu produkcji pojazdu (np. Meksyku). Kancelaria reprezentująca grupę w pozwie zbiorowym wniosła skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, która była następstwem orzeczenia wydanego przez TSUE i potwierdziła jurysdykcję polską. ¹⁷³

iv. Postępowania grupowe / pozwy zbiorowe

Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym pozwala na wszczęcie postępowania grupowego w Polsce na zasadzie „opt-in”. Zgodnie z art. 1 ustawy ma ona zastosowanie do postępowań sądowych w sprawach cywilnych, w których roszczenia są dochodzone przez co najmniej dziesięć osób i opierają się na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej. Zgodnie z art. 1.2 ustawy, roszczenia, które mogą być wniesione w postępowaniu grupowym, muszą dotyczyć odpowiedzialności za produkt niebezpieczny, czynu niedozwolonego, odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązań umownych oraz bezpodstawnego wzbogacenia. W odniesieniu do ochrony konsumentów tak jak w innych sprawach, w tym o stwierdzenie stosowania praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów lub o roszczenia związane z ich stosowaniem.

---

¹⁶⁹ B Rogala, „Pozew przeciwko państwu za zmiany klimatu? „Wprawiliśmy proces w ruch [wywiad]”, 10 lutego 2023 r., artykuł dostępny na stronie < <https://300gospodarka.pl/wywiady/pozew-przeciwko-panstwu-za-zmiany-klimatu-wprawilismy-proces-w-ruch-wywiad>>, strona ostatnio sprawdzona 25 marca 2023 r.

¹⁷⁰ Zobacz np., wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia z dnia 14 stycznia 2021 r., I C 1386/19, wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 24 stycznia 2019 r., VI C 1043/18.

¹⁷¹ Zobacz np. wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 28 września 2019 r., XVIII C 939/17.

¹⁷² Sąd Okręgowy w Warszawie, orzeczenie z dnia 27 listopada 2017 r., zażalenie na orzeczenie oddalone przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w dniu 13 maja 2019.

¹⁷³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2022 r., II CSKP 1506/22, dostępne na stronie < <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/ii%20cskp%201506-22.pdf>>.

W 2019 r. powołano grupę pod nazwą „Pozywam smog”, której celem jest wytoczenie powództwa z zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody i krzywdy poniesione przez członków grupy, wynikające z zaniechań Skarbu Państwa w zakresie ograniczania zanieczyszczenia powietrza.¹⁷⁴ Celem tego pozwu zbiorowego jest ustalenie, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkody i krzywdy poniesione przez członków grupy, powstałe lub mogące powstać w przyszłości, a będące wynikiem czynu niedozwolonego spowodowanego bezczynnością organów państwowych. Powództwo zostało już wniesione do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie przez przedstawicielkę grupy, panią Katarzynę Ankudowicz. Możliwość przystąpienia do postępowania była jednak otwarta do 22 czerwca 2022 r.

W 2016 roku polscy konsumenci złożyli pozew grupowy przeciwko Volkswagenowi, domagając się odszkodowania za manipulowanie wynikami testów emisji spalin w ich pojazdach.¹⁷⁵

v. Rozłożenie odpowiedzialności

W przypadku wielości przyczyn prowadzących do szkody, polska doktryna prawna rozróżnia przyczynowość alternatywną (potencjalną) i kumulatywną (choć głównie dla szkody podzielnej). Jeśli chodzi o przyczyny alternatywne/potencjalne w prawie polskim, tj. gdy szkoda jest wynikiem działania jednej przyczyny, jednakże równocześnie działało kilka potencjalnych czynników, z których każdy był w stanie wywołać szkodliwy skutek, zgodnie z art. 441 polskiego Kodeksu cywilnego w takim przypadku przyjmuje się odpowiedzialność solidarną. Jeśli chodzi o przyczyny kumulatywne, tj. gdy żadna z kilku działających w rzeczywistości przyczyn nie byłaby w stanie wywołać naruszenia w takim rozmiarze, w jakim do niego doszło, bądź też w ogóle by go nie spowodowała, możliwe są różne scenariusze rozłożenia odpowiedzialności. Gdy jedną z przyczyn kumulatywnych jest czyn niedozwolony, a drugą jest zdarzenie przypadkowe, za które nikt nie ponosi odpowiedzialności, doktryna proponuje alternatywne rozwiązania: od braku odpowiedzialności przez częściową odpowiedzialność do pełnej odpowiedzialności.¹⁷⁶ W związku z tym w przypadku współistniejących przyczyn, gdy drugie zdarzenie ma charakter przypadkowy, stanowisko polskiego prawa jest niejednoznaczne, a polska doktryna prawna jest podzielona w tej kwestii. Część doktryny twierdzi, że współistniejąca

---

¹⁷⁴ „Pozywam smog”, <<https://pozywamsmog.eu/czlonkowstwo-w-grupie/>>, strona ostatnio sprawdzona 23 marca 2023 r.

¹⁷⁵ „Consumers vs. Volkswagen (the so-called Dieselgate)”, informacja dostępna na stronie <https://classaction.pl/en/historia_postepowan/consumers-vs-volkswagen-the-so-called-dieselgate/>, strona ostatnio sprawdzona 29 sierpnia 2023 r.

¹⁷⁶ K Krupa-Lipińska, *Związek przyczynowy jako przesłanka odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych*, WKP 2020, rozdział: „Przyczynowość konkurencyjna”.

przyczyna przypadkowa zwalnia z jakiejkolwiek odpowiedzialności, inni eksperci prawni są zdania, że nie można w żadnym wypadku zwolnić z odpowiedzialności.

Warto zauważyć, że w kontekście sprawy dotyczącej szkodliwych substancji Sąd Najwyższy wskazał,¹⁷⁷ że dla ustalenia odpowiedzialności przedsiębiorstwa lub zakładu na podstawie art. 435 Kodeksu cywilnego nieistotne jest, że szkoda mogła być spowodowana wyłącznie przez kumulację szkodliwych substancji emitowanych przez różne zakłady przemysłowe (a więc nie tylko przez pozwanych). Każdy zakład prowadzący działalność na terenie uprzemysłowionym może i powinien wziąć pod uwagę, że każde dodatkowe źródło zanieczyszczeń pogarsza warunki zdrowotne na tym terenie i w wyniku kumulacji różnych zanieczyszczeń może prowadzić do określonych szkód, nawet jeśli emisje z tylko jednego konkretnego zakładu nie przekroczyły dopuszczalnych stężeń szkodliwych zanieczyszczeń określonych w odpowiednich przepisach. W konsekwencji pozwani byli zobowiązani do naprawienia szkody powoda, mimo że nie byli jedynym zakładem emitującym zanieczyszczenia na tym obszarze. Należy jednak podkreślić, że w przypadku sporów dotyczących zmian klimatycznych kwestia związku przyczynowego jest związana z wkładem pojedynczej korporacji w szkody związane ze zmianami klimatycznymi, a taki wkład może być zbyt odległy, aby uznać go za odpowiedzialnego za spowodowanie szkody. W takim wypadku test *conditio sine qua non* może zostać uznany za niespełniony.

vi. Koszty postępowania

Polsce obowiązuje zasada, że strona przegrana musi pokryć koszty sądowe i zwrócić wszelkie niezbędne koszty postępowania stronie wygrywającej.¹⁷⁸ Zazwyczaj strona, która nie udowodniła zasadności swojego roszczenia, będzie uważana za przegraną. Tak więc zarówno powód, którego roszczenie zostało odrzucone lub oddalone, jak i pozwany, którego obrona została uznana za nieprzekonującą, mogą zostać uznani za stronę przegraną. Zgodnie z artykułem 108 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zwolnienie z kosztów sądowych nie zwalnia z obowiązku wypłaty odszkodowania stronie wygrywającej za koszty postępowania. Koszty postępowania, które muszą zostać zwrócone, powinny być niezbędne i związane z roszczeniem. Niezbędne koszty postępowania prowadzonego osobiście przez stronę lub przez prawnika innego niż adwokat będą obejmować koszty sądowe (koszty podróży i równowartość utraconych zarobków w wyniku stawiennictwa strony w sądzie). Niezbędne koszty postępowania strony reprezentowanej przez adwokata obejmują honorarium adwokata (nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach), jego wydatki własne, koszty sądowe i koszty osobistego stawiennictwa

---

¹⁷⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1976 r., IV CR 380/76.

¹⁷⁸ D Rystała, „Art. 98” [w:] T Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, wydanie drugie, C.H. Beck 2023, str. 450-451.

strony w sądzie. Zazwyczaj koszty postępowania obejmują również honorarium biegłego, które w niektórych przypadkach, np. w postępowaniach klimatycznych, może być wysokie. Nie ma jednolitego orzecznictwa dotyczącego uwzględniania kosztów prywatnej ekspertyzy (tj. zamówionej z inicjatywy strony) w kosztach postępowania, które muszą zostać zwrócone.¹⁷⁹ Zgodnie z ostatnimi zmianami, strona przegrywająca musi również zapłacić odsetki od przyznanej kwoty kosztów postępowania.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd może nakazać przegrywającemu powodowi zapłatę tylko części kosztów lub nie obciążać go żadnymi kosztami. Szczególnie uzasadnione przypadki nie są zdefiniowane w prawie. Zgodnie z orzecznictwem przepis ten obejmuje przypadki o charakterze precedensowym,¹⁸⁰ które mogą mieć znaczenie dla roszczeń dotyczących zmian klimatycznych przeciwko korporacjom.

Niektóre kategorie uczestników postępowania nie są zobowiązane do ponoszenia kosztów sądowych. Obejmuje to organizacje pozarządowe podejmujące działania prawne w imieniu osób fizycznych, np. w sprawach ochrony środowiska (a zatem również w sprawach dotyczących klimatu).

W Polsce nie ma regulacji dotyczących finansowania przez osoby trzecie (tzw. *third-party funding*). W przypadku braku jakichkolwiek ograniczeń w finansowaniu sporu przez stronę lub kancelarię prawną, takie finansowanie w praktyce nie musi być ujawniane sądowi ani drugiej stronie. Jednak finansowanie przez osoby trzecie nie jest powszechne w procesach cywilnych w Polsce.

Roszczenie oparte na art. 323 u.o.ś. podlega stałej opłacie sądowej. Jednak roszczenie o odszkodowanie zwiększy opłaty sądowe dla powoda, ponieważ są one powiązane z wartością roszczenia (zgodnie z ustawą o kosztach sądowych w sprawach cywilnych im wyższa wartość roszczenia, tym wyższe koszty). Dlatego te powodowie mogą postrzegać to jako przeszkodę w postępowaniu odszkodowawczym dotyczącym zmiany klimatu.

Koszty postępowania mogą być istotną przeszkodą w rozpoczęciu pozwu klimatycznego w Polsce. Sprawy klimatyczne będą zazwyczaj wymagały specjalistycznej wiedzy ekspertów. Zakładając, że sądy uznają, że argument dotyczący przypisywania odpowiedzialności za zmiany klimatu działalności człowieka wymaga postępowania dowodowego, ta złożona kwestia naukowa musiałaby zostać przedstawiona za pośrednictwem opinii eksperta, najlepiej przedstawionej przez zespół ekspertów lub

---

¹⁷⁹ D Rystała, „Art. 98” [w:] T Szancitło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, wydanie drugie, C.H. Beck 2023, str. 455-456.

¹⁸⁰ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 1973 r., I PR 188/73, PUG 1973/12. Zobacz także M Manowska, „Art. 102” [w:] M Manowska et al. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, wydanie czwarte, Wolters Kluwer 2021, str. 361.

wyspecjalizowane centrum badawcze, co dodatkowo zwiększy koszty postępowania dla powodów.

W wielu sprawach klimatycznych w Polsce organizacje ekologiczne albo same inicjowały roszczenia, albo pomagały powodom w ich pozwach (dwa korporacyjne postępowania klimatyczne zostały wszczęte przez ClientEarth i Greenpeace). Bez ich zaangażowania indywidualni uczestnicy sporów często nie byłoby w stanie opłacić honoraria prawników i biegłych sądowych, a nawet koszty sądowe. Organizacje ekologiczne mogą również dzielić się swoją wiedzą w zakresie prowadzenia sporów sądowych i pomagać w podnoszeniu świadomości społecznej na temat zmiany klimatu jako kluczowego problemu prawnego.

vii. Ujawnienie informacji

Artykuł 3¹⁸¹ polskiego Kodeksu postępowania cywilnego, zawarty w rozdziale „Postanowienia ogólne”, stanowi, że w postępowaniu cywilnym obowiązuje zasada prawdy. W związku z tym strony i uczestnicy postępowania nie powinni nadużywać swoich praw, a czynności procesowe wykonywać uczciwie, rzetelnie i zgodnie z prawdą.¹⁸² Obowiązek przedstawienia dowodów i faktów na poparcie zarzutów spoczywa na stronach, a sąd nie musi przeprowadzać dowodu z urzędu w celu wyjaśnienia okoliczności sprawy.¹⁸³ Wezwanie do udzielenia informacji, które można przyrównać do angielskiego pojęcia procesowego o ujawnieniu informacji, regulowane przez artykuł 479¹¹² i dalsze Kodeksu postępowania cywilnego, ma zastosowanie wyłącznie w postępowaniach w sprawach własności intelektualnej.¹⁸⁴ Taki wniosek dotyczący wyjawienia lub wydania środka dowodowego obejmuje jedynie pewne konkretne informacje posiadane przez jedną ze stron w procesie sądowym i musi być wniesiony przez drugą stronę, która musi udowodnić okoliczności wskazujące na naruszenie jej prawa. Rodzaj roszczenia o ujawnienie informacji jest również dostępny zgodnie z artykułem 327 u.o.ś. w postępowaniach dotyczących ochrony środowiska, w których strona wnosząca roszczenie może zażądać, aby sąd zobowiązał osobę, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, do udzielenia informacji niezbędnych do ustalenia zakresu odpowiedzialności. Koszty takiego ujawnienia ponosi pozwany (art. 327 ust. 2 u.o.ś.).

---

¹⁸¹ Artykuł 3 stanowi: „Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody.”

¹⁸² T Ereciński, „Art. 3” [w:] T Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I Postępowanie rozpoznawcze (art. 1-124), wydanie szóste, Wolters Kluwer 2023.

¹⁸³ K Flaga-Gieruszyńska, A Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wydanie dziesiąte, C.H. Beck 2019, str. 43.

¹⁸⁴ Przepisy te wprowadzają do prawa krajowego dyrektywę UE 2004/48/WE w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej.

C. Najskuteczniejsze argumenty i strategie obronne i reakcje polskich sądów

Polskie sądy mają relatywnie szerokie doświadczenie w orzekaniu w postępowaniach dotyczących zanieczyszczenia powietrza. W niektórych regionach Polski zanieczyszczenie powietrza jest istotnym i poważnym problemem, a walka ze smogiem czasem toczy się od dziesięcioleci (szczególnie w silnie uprzemysłowionych obszarach kraju). Już w 1976 r. Sąd Najwyższy orzekł (i to orzecznictwo nadal obowiązuje), że na podstawie odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, powodowie nie ponoszą ciężaru udowodnienia, że spośród różnych rodzajów zanieczyszczeń środowiska szkodliwych dla zdrowia emitowanych przez różne zakłady przemysłowe – w tym przez firmę pozwanego – przyczyną szkody jest zanieczyszczenie emitowane przez zakład pozwanego.¹⁸⁵ Orzeczenie to w praktyce dopuściło dowody *prima facie*, ponieważ dla powoda przedstawienie dowodu na to, że konkretne substancje toksyczne emitowane przez konkretny zakład przemysłowy spowodowały jego chorobę, byłoby niezwykle uciążliwe.

Najnowsze sprawy w tej kategorii dotyczyły problemu wyjątkowo złej jakości powietrza w Polsce i dążenia do uznania odpowiedzialności Skarbu Państwa za taki stan rzeczy. Powodowie doznali szkód w wyniku smogu i nieprzestrzegania w wielu regionach Polski norm jakości powietrza. Ponadto dwa główne polskie miasta należą do miast o najbardziej zanieczyszczonym powietrzu na świecie. W odniesieniu do odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych, zwłaszcza gdy powodowie ponieśli szkodę na zdrowiu, co najmniej jeden sąd orzekł, że w celu zaspokojenia ciężaru dowodu, powodowie powinni udowodnić związek przyczynowy między pogorszeniem stanu zdrowia a zanieczyszczonym powietrzem. Sąd wskazał, że taki dowód może opierać się na leczeniu medycznym chorób związanych ze smogiem.¹⁸⁶ W niedawnym orzeczeniu sąd w Warszawie wydał wyrok na korzyść powoda, który pozwał władze o naruszenie jego dóbr osobistych w związku z dyskomfortem psychicznym i emocjonalnym spowodowanym złą jakością powietrza.¹⁸⁷ W swoim orzeczeniu sąd powołał się na opinię, że Polska nieskutecznie wdrożyła Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy oraz na raport Najwyższej Izby Kontroli. Jednak, co ważniejsze, sąd stwierdził, że zła jakość powietrza w Polsce jest powszechnie znaną okolicznością, która zgodnie z art. 228 polskiego Kodeksu cywilnego nie wymaga dowodu. Wreszcie sąd potwierdził, że związek przyczynowy między oddychaniem zanieczyszczonym powietrzem, które nie spełnia norm unijnych, a negatywnym wpływem, jaki ma ono na zdrowie, nie może być wątpliwy. Sąd podkreślił, że biorąc pod uwagę stopień rozwoju

---

¹⁸⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1976 r., IV CR380/76.

¹⁸⁶ Wyrok Sądu Rejonowego w Rybniku, II C 1259/15, 30 maja 2018 r.

¹⁸⁷ Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, VI C 1043/18, 24 stycznia 2019 r.

gospodarczego współczesnego świata, niezwykle ważne jest dbanie o stan i jakość środowiska, ponieważ ma to bezpośredni wpływ na życie i zdrowie ludzi.

Skarb Państwa jako pozwany podniósł i nadal podnosi kwestię doktryny kwestii politycznej, która stanowi, że kwestie łagodzenia zmian klimatu i adaptacji do nich mają charakter polityczny i powinny być rozpatrywane przez władzę wykonawczą i ustawodawczą.¹⁸⁸ Sądy postanowiły rozstrzygnąć sprawę, odrzucając w sposób dorozumiany tę linię obrony.¹⁸⁹

W postępowaniu Greenpeace przeciwko PGE¹⁹⁰, przedsiębiorstwo, w swojej odpowiedzi na wniesiony pozew, podniosło szereg argumentów mających negować antropogeniczny charakter zmiany klimatu,¹⁹¹ na przykład podnosząc, że wpływ działalności człowieka na przebieg tzw. efektu cieplarnianego jest nieistotny; że nie istnieją przekonujące dowody naukowe na to, że działalność człowieka jest odpowiedzialna za uwalnianie dwutlenku węgla, metanu i innych gazów cieplarnianych powodujących globalne ocieplenie; i że istotne dowody naukowe wskazują na to, że wzrost dwutlenku węgla w atmosferze będzie miał korzystny wpływ na środowisko. Na późniejszym etapie postępowania sądowego spółka nie posunęła się dalej w tej linii obrony, stwierdzając jedynie, że w każdym przypadku jej udział w całkowitej ilości emisji gazów cieplarnianych jest tak nieznaczny, że nadany środek zaradczy i tak będzie nieskuteczny. Jednak po pierwszej rozprawie, która odbyła się 18 maja 2022 r. w Sądzie Okręgowym w Łodzi, PGE przygotowała komunikat prasowy, w którym oskarżyła organizację ekologiczną o „atak na suwerenność energetyczną Polski” związaną z obecną sytuacją geopolityczną na Ukrainie i wynikającymi z niej problemami z dostawami surowców energetycznych. Firma argumentowała, że pozew Greenpeace można interpretować jako działanie na szkodę polskiej gospodarki i polskich obywateli, a także suwerenności energetycznej kraju, podważające stabilność gospodarki całej Unii Europejskiej.¹⁹² Co więcej, przedsiębiorstwo zapowiedziało, że w związku z tym rozważa podjęcie kroków prawnych przeciwko Greenpeace, w tym

---

¹⁸⁸ B Rogala, „Pozew przeciwko państwu za zmiany klimatu? „Wprawiliśmy proces w ruch” [wywiad]”, 10 lutego 2023, artykuł dostępny na stronie < <https://300gospodarka.pl/wywiady/pozew-przeciwko-panstwu-za-zmiany-klimatu-wprawilismy-proces-w-ruch-wywiad>>, strona ostatnio sprawdzona 25 marca 2023 r.

¹⁸⁹ Zobacz na przykład wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia z dnia 14 stycznia 2021 r., I C 1386/19; wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 24 stycznia 2019 r., VI C 1043/18; wyrok Sądu Rejonowego w Rybniku z dnia 30 maja 2018 r., II C 1259/15.

¹⁹⁰ Greenpeace przeciwko PGE GiEK, informacja dostępna na stronie <https://climate-laws.org/geographies/poland/litigation_cases/greenpeace-poland-v-pge-giek>, strona ostatnio sprawdzona 3 marca 2023 r.

¹⁹¹ „Briefing dotyczący odpowiedzi PGE GiEK na pozew Greenpeace”, informacja dostępna na stronie <<https://www.greenpeace.org/static/planet4-poland-stateless/2020/09/1fa4b69c-briefing-dotycz%C4%85cy-odpowiedzi-pge-giek-na-pozew-greenpeace.pdf>>, strona ostatnio sprawdzona 26 lutego 2023 r.

¹⁹² Komunikat prasowy PGE z dnia 18 maja 2022 r., dostępny na stronie <<https://www.gkpgpe.pl/grupa-pge/dla-mediow/komunikaty-prasowe/inne/nie-pozwolimy-na-ustrate-polskiej-suwerennosci-energetycznej>> and <<https://www.gkpgpe.pl/grupa-pge/dla-mediow/komunikaty-prasowe/inne/bezprecedensowy-atak-greenpeace-na-suwerennosc-energetyczna-polski>>, strona ostatnio sprawdzona 23 marca 2023 r.

zarówno na gruncie prawa cywilnego (ochrona dóbr osobistych), jak i karnego (znieśławienie).¹⁹³

D. Źródła dowodowe

Chociaż polski Kodeks cywilny zawiera kilka przepisów odwracających ciężar dowodu, podstawowym standardem obowiązującym w dziedzinie odpowiedzialności cywilnej za czyny niedozwolone jest to, że ciężar dowodu spoczywa na powodzie, który musi udowodnić przynajmniej szkodę (lub groźbę jej wystąpienia) i związek przyczynowy między szkodą a zachowaniem lub zaniechaniem pozwanego. W niektórych przypadkach domniemana jest bezprawność czynu (jak w przypadku artykułów 23 i 24 polskiego Kodeksu cywilnego – chroniących dobra osobiste) lub dowód winy nie jest konieczny. Co najważniejsze, ta ostatnia przesłanka dotyczy odpowiedzialności na zasadzie ryzyka (której źródło w przypadku odpowiedzialności cywilnej przedsiębiorstw za czyny niedozwolone znajduje się w artykule 435 Kodeksu cywilnego). Odpowiedzialność ta może znaleźć zastosowanie w postępowaniach dotyczących ochrony środowiska (i wynikających z niej szkody dla człowieka). Dodatkowo można zauważyć, że polskie sędownictwo dopuszcza dowody *prima facie* w przypadkach, w których udowodnienie związku przyczynowego jest szczególnie trudne lub faktycznie niemożliwe dla powoda (co może często mieć miejsce w przypadku zanieczyszczenia środowiska i jego wpływu na zdrowie, zwłaszcza zdrowie psychiczne). Chociaż dowody *prima facie* są dozwolone w celu wykazania istnienia przesłanki związku przyczynowego, powód nadal musi udowodnić przesłankę szkody i jej potencjalną przyczynę. Dlatego też przy dopuszczaniu dowodów *prima facie* ciężar dowodu nie jest automatycznie przenoszony w całości na drugą stronę. Jednak praktyka sądów nie jest w tym przypadku jednorodna, i w ogólnej perspektywie sądy wydają się niechętnie do łatwego uznania przeniesienia ciężaru dowodu nawet w przypadkach, w których ustawa je wprowadza, zamiast tego interpretując przepis prawny jako przewidujący dowody *prima facie*.

W orzecznictwie dotyczącym różnych rodzajów zanieczyszczeń powodujących uszczerbek na zdrowiu, roszczenia o odszkodowanie opierały się na wszystkich rodzajach odpowiedzialności cywilnej (nie tylko odpowiedzialności na zasadzie ryzyka). Szczególnie w ostatnich latach sądy odnotowały wzrost spraw związanych ze smogiem i zanieczyszczeniem powietrza. Rzadko jednak powództwo było wnoszone przeciwko przedsiębiorstwom, a powodowie pozywali głównie organy władzy publicznej (które mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za swoje działania lub zaniechania na podstawie reżimu odpowiedzialności cywilnej wynikającego z art. 417 polskiego Kodeksu cywilnego).

---

¹⁹³ Komunikat prasowy PGE z dnia 21 stycznia 2022 r., dostępny na stronie <<https://www.gkpge.pl/grupa-pge/dla-mediow/komunikaty-prasowe/inne/oswiadczenie>>, strona ostatnio sprawdzona 23 marca 2023 r.

Należy także zauważyć, że komentatorzy u.o.Ś. i przedstawiciele doktryny prawnej piszący ogólniej o ciężarze dowodu w prawie ochrony środowiska nie postulują odwrócenia ciężaru dowodu. Eksperti prawni podkreślają, że w przypadku odpowiedzialności cywilnej za ryzyko w związku z odniesieniem u.o.Ś., art. 435 polskiego Kodeksu cywilnego ustanawia już odpowiedzialność na zasadzie ryzyka. Ponadto sądy mogą dopuścić dowody pośrednie, aby złagodzić sytuację powoda lub orzec, że samo zagrożenie szkodą jest wystarczające, aby wywołać odpowiedzialność. Artykuł 327 u.o.Ś. określa także, że każdy, kto wnosi roszczenie, może zwrócić się do sądu o dostarczenie informacji niezbędnych do ustalenia zakresu odpowiedzialności pozwanych. Roszczenie dotyczące dostarczonych informacji musi zostać złożone wraz z konkretną przyczyną powództwa; w związku z tym nie może być wniesione niezależnie.¹⁹⁴ Warunkiem zastosowania artykułu 327 jest roszczenie o szkodę w środowisku i informacje w posiadaniu pozwanego, które są niezbędne do oceny roszczenia.

Zgodnie z artykułem 327 ust. 2 u.o.Ś., w przypadku przegranej sprawy koszty ponosi pozwany. A *contrario* można wyprowadzić wniosek, że jeżeli wygra on sprawę, to kosztami powinno się obciążyć powoda.¹⁹⁵

W postępowaniach dotyczących środowiska, które byłyby istotne w sporach klimatycznych, sądy nigdy nie uciekały się do odwrócenia ciężaru dowodu, czasami jednak dopuszczając dowody *prima facie* (szczególnie w przypadkach zanieczyszczenia środowiska powodującego szkody psychiczne). Polegały one przy tym na raportach dotyczących poziomu zanieczyszczenia powietrza w Polsce, opracowanych na przykład przez Najwyższy Izba Kontroli.¹⁹⁶ W jednej ze spraw dotyczących skażenia radioaktywnego sąd powołał się na wytyczne Komitetu Naukowego ONZ ds. Skutków Promieniowania Atomowego dotyczące chorób, które mogą być wywołane promieniowaniem jonizującym, a także na badania Polskiego Instytutu Onkologii.¹⁹⁷

W odniesieniu do sporów klimatycznych, mimo że w postępowaniu wytoczonym przez ClientEarth przeciwko PGE sąd potwierdził, że kryzys klimatyczny jest faktem i że należy dążyć do złagodzenia zmian klimatycznych, oraz że sam klimat jest dobrem wspólnym, za które wszyscy jesteśmy odpowiedzialni, w tym spółki węglowe,¹⁹⁸ nie ma żadnych

---

¹⁹⁴ K Gruszecki, „Art. 327” [w:] K Gruszecki (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022.

¹⁹⁵ K Gruszecki, „Art. 327” [w:] K Gruszecki (red.), *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, wydanie szóste, Wolters Kluwer 2022.

¹⁹⁶ Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 24 stycznia 2019 r., VI C 1043/18.

¹⁹⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2013 r., I ACa 1261/12.

¹⁹⁸ ClientEarth, „Przełom w historii walki o ochronę klimatu w Polsce: sprawa ClientEarth vs Elektrownia Bełchatów przechodzi do dalszego etapu”, 22 września 2020 r., artykuł dostępny na: <<https://www.clientearth.pl/najnowsze-dzialania/artykuly/przelom-w-historii-walki-o-ochrone-klimatu-w-polsce-sprawa-clientearth-vs-elektrownia-belchatow-przechodzi-do-dalszego-etapu/>>, strona ostatnio sprawdzona 29 sierpnia 2023 r.

przesłanek, które sądy uznają za bezsporny argument odnoszący się do przypisywania konkretnych zdarzeń pogodowych lub ekstremalnych zjawisk klimatycznych do zmian spowodowanych przez działalność ludzką. Dlatego też, w postępowaniach klimatycznych, odnosząc się do wiedzy naukowej dotyczącej kryzysu klimatycznego powodowie będą musieli polegać na opiniach ekspertów lub raportach ośrodków badawczych.

E. Przedawnienia

W polskim prawie nie ma przepisów przewidujących okres przedawnienia dla roszczeń dotyczących zmian klimatycznych. W związku z tym okresy przedawnienia będą zależeć od podstawy powództwa.

W przypadku odpowiedzialności deliktowej przepisy prawa ochrony środowiska nie przewidują istotnych różnic w zakresie terminów przedawnienia. W zakresie większości roszczeń z tytułu czynów niedozwolonych zastosowanie znajdzie przepis art. 442¹ Kodeksu cywilnego.¹⁹⁹ Przepis ten obejmuje jednak wyłącznie szkody materialne, gdyż naruszenie dóbr osobistych nie ulega przedawnieniu.²⁰⁰ W związku z tym w sprawach klimatycznych, w których dochodzi się odszkodowania za szkodę, termin przedawnienia będzie wynosił trzy lata od momentu, w którym powód dowiedział się o szkodzie i osobie, która ją wyrządziła, i w żadnym wypadku nie może być dłuższy niż 10 lat od dnia wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę. W przypadku zdarzenia powodującego szkodę, które rozciąga się w czasie, termin przedawnienia rozpocznie bieg od dnia, w którym ustało szkodliwe zachowanie.²⁰¹

W odniesieniu do wielu aspektów ochrony środowiska, ze względu na charakter naruszenia prawa, okres, w którym podmiot może być pociągony do odpowiedzialności za swoje działania lub zaniechania, może być niezwykle długi.²⁰² Jednakże wyjątek ten nie ma zastosowania do artykułu 323 u.o.ś. ani do odpowiedzialności cywilnej za czyny niedozwolone.

---

¹⁹⁹ Artykuł 442¹ polskiego Kodeksu cywilnego stanowi co następuje: „Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.”

²⁰⁰ W Dubis, „Art. 442¹” [w:] E Gniewek, P Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie dziewiąte, C.H. Beck 2019, str. 972; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2018, I Aca 159/17.

²⁰¹ M Balwicka-Szczyrba, „Art. 442¹” [w:] M Balwicka-Szczyrba, A Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wolters Kluwer 2022, str. 800.

²⁰² D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek, „Rozdział 1. Specyfika prawa ochrony środowiska w transakcjach” [w:] D Wałkowski, I Zielińska-Barłópek (red.), *Prawo ochrony środowiska w transakcjach fuzji i przejęć oraz nabycia nieruchomości*, LexisNexis 2014, str. 33-34.

3. Środki naprawcze

Środki, o które powodowie mogą występować w sporach klimatycznych w Polsce (tj. nie tylko przeciwko korporacjom, ale także przeciwko np. Skarbowi Państwa) to zarówno odszkodowanie pieniężne, jak i środki naprawcze. Główne środki zaradcze dostępne w prawie deliktowym (w powiązaniu z przepisami u.o.ś.) to odszkodowania i nakazy sądowe. Roszczenia oparte na prawie spółek i prawie finansowym będą dążyć do uzyskania decyzji sądu w sprawie uchwał spółki lub nakazu sądowego w celu ukończenia rocznego sprawozdania spółki. W postępowaniach administracyjnych środki zaradcze dostępne dla skarżących za pośrednictwem kontroli sądowej obejmują deklaratoryjne i nakazowe środki zaradcze.

A. Środki odszkodowawcze

W związku z odwołaniem u.o.ś., można wskazać na następujące środki odszkodowawcze przewidziane postanowieniami Kodeksu cywilnego, które są również dostępne w sporach przeciwko korporacjom dotyczących klimatu: odszkodowanie (art. 435 i 415) oraz obowiązek naprawienia szkody, które również może przybrać formę odszkodowania pieniężnego, ale tylko wtedy, gdy przywrócenie stanu poprzedniego jest niemożliwe lub skutkowałoby koniecznością poniesienia przez osobę nadmiernych trudności lub kosztów (art. 415 lub 435 w związku z art. 363 polskiego Kodeksu cywilnego). Roszczenia wywodzone z postanowień u.o.ś. w związku z przepisami Kodeksu cywilnego mogą obejmować odszkodowanie pieniężne; jednak zgodnie z art. 323 u.o.ś. podmiot, który naprawił szkodę w środowisku na miejscu sprawcy szkody może wystąpić z roszczeniem o zwrot nakładów poczynionych na ten cel, przy czym wysokość roszczenia ogranicza się w tym przypadku do poniesionych uzasadnionych kosztów przywrócenia stanu poprzedniego.²⁰³

Powód może również dochodzić odszkodowania pieniężnego na podstawie art. 144 w związku z art. 415 i nast. polskiego Kodeksu cywilnego. Fakt, że podmiot, który dopuścił się czynu niedozwolonego, podjął wszelkie środki w celu zapobieżenia uciążliwości, nie zwalnia go z odpowiedzialności za naprawienie powstałej szkody.²⁰⁴

Do tej pory przed polskimi sądami nie ma postępowania wniesionego przeciwko korporacjom z roszczeniami pieniężnymi za szkody spowodowane zmianami klimatycznymi. W postępowaniach klimatycznych przeciwko Skarbowi Państwa polscy obywatele oparli swoje roszczenia na naruszeniu dóbr osobistych, a dochodzone środki obejmowały środki pieniężne w formie symbolicznego odszkodowania.²⁰⁵

---

²⁰³ J Ciechanowicz-McLean, *Prawo ochrony i zarządzania środowiskiem*, wydanie drugie, Difin 2019, str. 124.

²⁰⁴ A Machnikowska, „Art. 144” [w:] M Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wydanie trzecie, Wolters Kluwer 2023, str. 375.

²⁰⁵ M Danielewicz, „'Bezczynność rządu odbija się na moim zdrowiu'. Flotr pozwał skarb państwa za brak troski o klimat”, 18 marca 2023 r., *Gazeta Wyborcza*, artykuł dostępny na stronie

B. Inne niż odszkodowania pieniężne środki naprawcze

Z związku z odwołaniem u.o.ś., następujące środki ochrony niemajątkowej mogą być wnoszone w sprawach dotyczących ochrony klimatu: roszczenie o przywrócenie stanu zgodnego z prawem i o zaniechanie naruszeń wynikające z zastosowania art. 222 ust. 2 w związku z art. 144; żądanie przedsięwzięcia środków niezbędnych do odwrócenia groźnego niebezpieczeństwa i żądanie zabezpieczenia, jeżeli zachodzi taka potrzeba (art. 439); oddanie zaniechania działania zagrażającego dobru osobistemu, a w razie jego naruszenia - zapłaty odpowiedniej sumy pieniędzy na wskazany cel społeczny (art. 24 w związku z art. 448); oraz roszczenia oparte na art. 323 u.o.ś., czyli żądanie od podmiotu odpowiedzialnego za zagrożenie bezprawnym oddziaływaniem na środowisko lub naruszenie środowiska przywrócenia stanu zgodnego z prawem i podjęcia środków zapobiegawczych. W przypadku sporów klimatycznych artykuł 323 może stać się podstawą do wystąpienia o wydanie nakazu sądowego nakazującego przedsiębiorstwu zaprzestania działalności powodującej naruszenie klimatu.

W procesach korporacyjnych do tej pory zainicjowanych w Polsce przeciwko korporacji energetycznej, najpierw ClientEarth, a następnie Greenpeace, w dwóch odrębnie prowadzonych postępowaniach, domagają się, aby spółka PGE GiEK (właściciel m.in. elektrowni i kopalni węgla Bełchatów, największego emitenta dwutlenku węgla w Europie,²⁰⁶ oraz kopalni Turów – uznawanej za drugi emitujący najwięcej zanieczyszczeń zakład przemysłowy w Polsce i siódmy w całej Unii Europejskiej)²⁰⁷ najpóźniej do 2030 r. ograniczyła emisję gazów cieplarnianych powstających w wyniku spalania węgla. W sprawie Greenpeace przeciwko PGE spółka nie zgodziła się na dobrowolne przygotowanie strategii dekarbonizacji dla swoich elektrowni. W pięciu różnych pozwach złożonych przez polskich obywateli przeciwko Skarbowi Państwa,²⁰⁸ powodowie domagają się orzeczenia sądu nakazującego rządowi podjęcia zdecydowanych działań w celu ochrony klimatu poprzez zobowiązanie się do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2043 r., nieprzekraczania budżetu emisji

---

<<https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,29568889,w-swoim-domu-nie-czuje-sie-juz-bezpieczny-to-przez-zmiany-klimatu.html>>, strona ostatnio sprawdzona 3 kwietnia 2023 r.; „W Piotrkowie Trybunalskim ruszył precedensowy proces ws. zmian klimatu”, 9 lutego 2023, *Rzeczpospolita*, artykuł dostępny na stronie <<https://www.rp.pl/dobra-osobiste/art37928461-w-piotrkowie-trybunalskim-ruszy-prcedensowy-proces-ws-zmian-klimatu>>, strona ostatnio sprawdzona 5 kwietnia 2023 r.

²⁰⁶ Statista, „Biggest polluters in the European Union in 2021”, artykuł dostępny na stronie <<https://www.statista.com/statistics/1130785/biggest-polluters-european-union/>>, strona ostatnio sprawdzona 20 marca 2023 r.

²⁰⁷ Lauri Myllyvirta, „Air quality, toxic and health impacts of the Turow power plant”, artykuł dostępny na stronie <https://energyandcleanair.org/wp-content/uploads/2020/03/Air-quality-toxic-and-health-impacts-of-the-Turow-power-plant_publication.pdf>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

²⁰⁸ B Rogala, „5 osób złożyło pierwsze pozwy obywatelskie w Polsce w sprawie zmian klimatu”, 10 czerwca 2021 r., artykuł dostępny na stronie <<https://300gospodarka.pl/300klimat/obywatele-client-earth-pozew-zmiany-klimatu-polska>>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r., pozwanym jest Skarb Państwa, który w tej sprawie jest reprezentowany przez ministrów odpowiedzialnych za politykę ochrony środowiska, politykę energetyczną państwa, transport, krajowe inwestycje energetyczne i zrównoważony rozwój. Co do zasady, Skarb Państwa jest podmiotem odpowiedzialnym za działania organu państwowego w polskim postępowaniu cywilnym.

przydzielonego na lata 2020–2043 i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 60 procent do 2030 r. (w porównaniu z poziomem z 1990 r.). Powodowie domagają się również uznania odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodliwe skutki zmian klimatycznych, których doświadczyli,²⁰⁹ a także symbolicznego odszkodowania pieniężnego.

---

²⁰⁹ B Rogala, „5 osób złożyło pierwsze pozwy obywatelskie w Polsce w sprawie zmian klimatu”, 10 czerwca 2021 r., artykuł dostępny na stronie < <https://300gospodarka.pl/300klimat/obywatele-client-earth-pozew-zmiany-klimatu-polska>>, strona ostatnio sprawdzona 22 marca 2023 r.

Charles Clore House
17 Russell Square
London WC1B 5JP

T 020 7862 5151
E info@biicl.org

www.biicl.org

A company limited by guarantee
Registered in England No. 615025
Registered Charity No. 209425

**British Institute of
International and
Comparative Law**